Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/embostergergrpan0000vari

3999067

ԸՄԲՈՍՏ ԵՐԳԵՐ

ԳՐՊԱՆԻ ԵՐԳԱՐԱՆ

Ես մինչ ի մահ կախաղան.
Մինչև անարգ մահու սիւն,
Պիտի գոռամ պիտ կրկնեմ,
Անդադար՝ ազատութիւն:

1915 ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՏՊԱՐԱՆ ՊՕՍՓՈՐՆ

Բոլոր իրաւունքները վերապահուած են

ԶՕՆ

«Ըմբոստ Երգեր»ի այս հատւածոն
նւիրում եմ հայկական ազատամարտի
ճանապարհին ընկած մտքի եւ սրտի «ըմ-
բոստ» հերոսներին։ Ս. Զ.

ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

—o—

Հին հերոսներն են ինչպէս մեռնող արեւ-
ներ
Անհետացան հորիզոնից ռազմական,
Կուի դաշտում մի պահ տիրեց սեւ գիշեր,
Ազատութիւն եւ իրաւունք սուգ հագան:

Զվհատինք, վառ արշալոյս հայկական
Բիւր երփներանգ արեւներով կը ծագի.
Նորա համար այնքա՞ն արեւ մայր մտան,
Որ զարդարեն մեր մեծ այգը նոր կեանքի:

Եւ յարդարեն ծիրանիով շողշողուն
Լոյս առագաստն երջորդութեան ճշմա-
րիտ,
—Ազատութեան, իրաւունքի եւ սիրոյ,
Որոնք տրտին մեզ ազատ կեանք եւ տաք
սիրտ:

Վ. ՏԱՐԱՆԱՆԴԻ

Մ. Նալբանդեանց

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

(Իտալացի աղջկան երգը)

Մեր հայրենիք թռւառ, անտէր,
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ.
Իր որդիքը արդ կանչում է,
Հաճել իւր վրէժ, էհն ու ոխ:

Մեր հայրենիք շղթաներով
Այսման տարի կապկապուած,
Իր ֆաջ որդոց սուրբ արիւնով
Պիտի լինի ազատուած:

Ահա՛, եղբայր, ֆեզ մի դրօշ,
Որ իմ ձեռքովս գործեցի,
Գիշերները ես ֆուն չեղայ,
Արտասուքովս լուացի:

Նայի՛ր նրան, երբ ֆոյնով
Նւիրական մեր նշան.
Թող փողփողի թշնամու դէմ,
Թող կործանուի Տաճկաստան:

Ինչֆան կին—մարդ, մի բոյլ էակ,
Պատերազմի գործերում
Կարէ օգնել իր եղբօրը՝
Ջանց չարեցի ֆո սիրուն:

Ահա՛ իմ գործ, ահա՛ դըրօշ,
Շո՛ւտ՝ ձի հեծիր ֆաջի պէս,
Գնա՛ փրկել մեր հայրենիք՝
Պատերազմի վառ հանդէս։

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ կը մեռնի,
Բայց երանի՛, որ իր ազգի
Ազատութեան կը զոհւի։

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՑ

ԵՐԳ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ազատն Աստուած այն օրից
Երբ հանեցաւ շունչ փչել,
Իմ հողանիւթ շինուածքին,
Կենդանութիւն պարգևել։

Ես՝ անբարբառ մի մանուկ՝
Երկու ձեռս պարզեցի,
Եւ իմ անգօր թևերով
Ազատութիւն գրկեցի։

Մինչ գիշերները անհանգիստ՝
Օրօրոցում կապկապուած,
Լալիս էի անդադար՝
Մօրս ֆունը խանգարած։

Խնդրում էի նրանից
Բազուկներս արձակել՝
Ես այն օրից ուխտեցի
Ազատութիւնը սիրել։

Թոթով լեզվիս մինչ կապերն
Արձակուեցան բացուեցան,
Մինչ ծնողս իմ ձայնից
Խնդացին ու բերկրեցան՝

Նախկին խօսքն որ ասացի՝
Չէլ հայր կամ մայր, կամ այլ ինչ.
«Ազատութի՛ւն» դուրս թռաւ
Իմ մանկական բերանից։

«Ազատութի՞ւն», ինձ կրկնեց
Ձակատագիրը վերևից,,
«Ազատութեան դու գինուոր
Կամի՞ս գրիլ այս օրից»։

«Ո՛հ, փշուտ է նահապարիզ,
Բեզ շատ փորձանք կը սպասէ.
Ազատութիւն սիրողին՝
Այս աշխարհը խիստ նեղ է»։

—Ազատութի՛ւն,—գոչեցի,—
Թո՛ղ որոտայ իմ գլխին
Փայլակ, կայծակ, հուր, երկաթ—
Թո՛ղ դաւ դրնէ թշնամին։

Ես միևչ ի մահ, կախաղաև,
Միևչև աևարգ մահու սիւև՝
Պիտի գոռամ, պիտ՝ կրկնեմ
Անգադար—Ազատութի՛ւև»։

ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ

Մաևկութեաև օրեր երազի նըմաև,
Աչքամբ գրևացիմ, այլ չէմ դառևալու.
Ո՛հ, դուք երջաևիկ, ո՛հ աևհոգ օրեր՝
Ընդուևյակ միայև ուրախացևելու։

Ջեզաևից յետոյ եկաւ գիտութիւև՝
Իր ծաևր հայեացքով աշխարհի վրա.
Ամէև բաև իևկաւ մըտածութեաև տակ,
Ոտքի չը մևաց ազատ կամ ուևայև։

Պիտակցութիւևը յաջորդեց սըրաև,
Ագդի վիևակը ծաևրացաւ սրտիս.
Ախտոտև սըևեց իևձ իր բրևաքը՝
Որպէս փարաւոևի տրտում ցաւերիս։

Ա՜ւա՛ղ, այդ բևաքը իմ ձեռքում հևչեց
Նոյևպէս յուզիչ, նոյևպէս վշտահար,
Ինչպէս իմ սիրտև էր՝ իմ զգացմուևքը.
Ուրախացուցիչ չը գտայ մի յար։

Ես այն ժամանակ միայն զգացի,
Որ այդ ցաւերից ազատելու չեմ,
Որչափ իմ ազգս կը մնայ ըստրուկ՝
Օտարների ձեռ, անխօս, տխրադէմ։

Մանկութեան օրեր, ինչո՞ւ այդպէս շուտ
Թռաք գնացիք, անցարձ յաւիտեան.
Ես այն ժամանակ, անհոգ ու ազատ,
Կարծում էի ինձ աշխարհի իշխան։

Գիրութեան շղթան ինձ ծգգալի չէր,
Ես ոչ բռնութեան անգութ նաճկերը.
Ձեզանից յետոյ ծանրացան նրանք,
Ո՛հ, անիծում եմ ես այս օրերը...

Լո՛ւռ կաց, դու ճնար, էլ մի՛ հրնչիր ինձ,
Ախտոտն, յետ ա՛ռ դարձեալ դու նրան.
Տո՛ւր մի այլ մարդու, որ ընդունակ է
Չոհ բերել իր կեանքը՝ սիրած աղջկան։

Ես պիտի դուրս գամ՝ դէպի հրապարակ՝
Առանց հրնարի, անցարդ խօսքերով,
Ես պիտի գոչեմ, պիտի բողոքեմ՝
Հաւարի ընդդէմ պատերազմելով։

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՑ

ԱՐԱՔՍԻ ԱՐՏԱՍՈՒԽԸ

Մայր Արաքսի ափերով
Քայլամոլոր գընում եմ
Հին հին դարուց յիշատակ
Ալեաց մէջը պըտրում եմ։

Բայց ևոքա միշտ յեղյեղուկ
Պըղտոր ջրով եզերքին
Դարիւ դարիւ խփելով՝
Փախչում էին լալագին։

Արա՛ս, ինչո՞ւ ձկանց հետ
Պար չես բռնում մանկական,
Դու դեռ ծովը չը հասած
Սրզաւար ես լինձ ընկած։

Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են
Քու ակ, հրպարտ աչերից,
Ինչո՞ւ արագ փախչում ես
Այդ հարազատ ափերից։

Մի՛ պրպտարիլ յաստակըդ.
Հանդարտ հոսի՛ խայտալով,—
Մանկութիւնը քու կարճ է,
Շուտ կը հասնիս դէպի ծով։

Վարդի բրիեր բո՛ղ բուսնին
Քու հիւրընկալ ափի մօտ,

Սոխակները ևոցա մէջ
Երգեն մինչև առաւօտ։

Մշտադալար ուռիներ
Սառ ծոցի մէջ ֆու ջրերին
Ձրկուն ոստն ու տերև
Թո՛ղ թաց անեն տապ օրին։

Ափերիդ մօտ երգելու
Հովիւ ֆ թող գան համարձակ,
Դառն ու ուլը ֆու վրնիտ
Ջուրը մտնեն համարձակ»։

ՎԱՐԴԱՆԻ ԵՐԳԸ

Հիմի է՞լ լըռենք եղբարֆ, հիմի է՞լ
Երբ մեր թշնամին իր սուրն է դրել,
Իր օրհասական սուրը մեր կրծքին
Ականջ չի դնում մեր լաց ու կոծին,
Ասացէ՛ֆ, եղբարֆ հայեր ի՞նչ անենք,
Հիմի է՞լ լռենք.

Հիմի է՞լ լըռենք երբ մեր թշնամին
Դաւով, հրապոյրով տիրեց մեր երկրին,
Ջընջեց աշխարհից Հայկայ անունը,
Հիմիից կործանեց Թորգոմայ տունը,

Խըլեց մեզանից քաղ, և՛ խօսք, և՛ զենք.
Հիմի է՞լ լռենք։

Հիմի է՞լ լըռենք, երբ մեր բշնամին
Խըլեց մեր սուրբ—պատուական մեր աճնին,
Մըշակի ձեռքիցն էլ խոփը խըլեց,
Այդ սուր ու խոփից մեր շղթան կըռեց.
Վա՜յ մեզ, շղթաներով կապած գերի
ենք—

Հիմի է՞լ լըռենք։

Հիմի է՞լ լըռենք, երբ մեր բշնամին
Սոսկալի զենքը բրոնած մեր գլխին,
Կուլ տալ է տալիս ազատասուր առատ,
Աղէխարշ բողոք վաղուց ապիրատ.
Մեր գըլուխ լալու ենթրատ ո՞ւր պատենք,
Հիմի է՞լ լըռենք։

Հիմի է՞լ լըռենք, մարդիկ ի՞նչ կ'ասեն,
Երբ մեր տեղ բարին, ապառաժ խօսեն.
Ընչե՞ն ասիլ, որ հայր աչժանի էին
Այդ բռարբկական անաթգ վիճակին.
Մեր սուրբ բաջ նախնեաց գործերը գի-
տենք,

Հիմի է՞լ լըռենք։

Թո՛ղ լրուի մուխը, անդամալոյծը,
Կամ՝ որոց բաղդը է բշնամու լուծը.
Բայց մենք, որ ունինք հոգի ու սիրտ բաջ՝

Ե՛կ, անվախ եկեենք թըռնամու առաջ.
Գոնե մեր փառքը մահով յետ խըլեենք,—
Ու այնպէս լըռեենք:

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ

ՎԱՆՆԵՑԻ ԴԵՂՋՈՒԿԻ ՏԱՂԸ

———

Աղօթարանը բացուեցաւ, ժամանակ է
զարթնելու
Էրթամ ախոռս, գոմեշկներս լծեմ՝ գու-
թան վարելու:
Դէ՛հ, գոմեշկներ, եկէ՛ք, եկէ՛ք, արտր
երթանք աշխատինք,
Հարկ ու խարնին վճարելն մօտ է, վօրեներ
արիւն ու քրտինք:

Հայի գութա՛ն, հայի գութա՛ն, որի՞ն
համար կը ջանաս,
Ով ճեզանով կր ապրի՞, որին դու կուտա
հաց կուտաս.
Այն օր, երբ ճեզ ձեռս առի՝ ազատ օրըս
կորուցի,
Անվախ սիրտըս վրնասեցաւ, հոգիս
թուրքին մատնեցի:

Բա՛ւ է, գութան, մեր տանջանքը, համբերութիւնն վերջ ունի.
Դուն տեսար որ մեր դուշմանը՝ ամօթ, խելք ու գութ չունի։
Արի՛ փըշրեմ ես fո խոփը, տանիմ դարբինին կըռելու,
Կըռեմ-կռփեմ սուր ու սուսեր՝ դուշմանի դէմ կըռւելու։

Եղբարք հայեր, առէ՛ք խոփը՝ տուէ՛ք դարբինին կըռելու,
Կըռել-կռփել սուր ու սուսեր՝ Հայաստանը փրկելու։

ԳԱՄԱՒՈ—ՓԱՓԻՊԱ

ՀԱՍՏԱՏ ՑՈՑՔԸ

Թող փըչէ հաւին պաղ, պաղ երեսիս,
Վերին ամպերին սաստիկ ձիւն թող գայ,
Որեան որ կուզէ թող փըչէ հիւսիս,
Յուսով եմ, վաղ ուշ, գարունը պիտ գայ։

Թուխպը թո՛ղ պատէ երկինքը պայծառ,
Թափթըր մառախուղ երկիր թո՛ղ փակէ.
Տարրերը աշխարհիս թո՛ղ խառնուին իրար
Յուսով եմ, վաղ ուշ՝ արև պիտ՝ ծագէ։

Թո՛ղ գայ փորձութիւն, թո՛ղ գայ հալա-
ծանք,
Խաւար թո՛ղ դառնայ անաղօտ լոյսը.
Սարսափելի չեն հայիլ տառապանք,
Միայն... չը հատնէր խեղճուկի յոյսը:

ՓԱՄԱՌ—ՓԱԹԻՊԱ

ՕՐՕՐՈՑԻ ԵՐԳ

Արի՛ իմ սոխակ, թո՛ղ պարտէզ մէրին,
Տաղերով ֆուն բեր տրդին աչերին.
Բայց նա լալիս է. դու, սոխակ մի՛ գալ
Իմ որդին չուզէ տիրացու դառնալ:

Ե՛կ, աբեղածագ, թո՛ղ արտ ու արօտ,
Օրօրէ՛ տըղին, ֆրնի է կարօտ.
Բայց նա լալիս է. դու, ծագուկ, մի՛ գալ,
Իմ որդին չուզէ աբեղայ դառնալ:

Թո՛ղ դու, տատրակիկ, ֆու ծագն ու
բունը,
վնուվոյով տրդին բե՛ր անուշ ֆունը.
Բայց նա լալիս է. տատրակիկ, մի՛ գալ,
Իմ որդին չուզէ սրգաւոր դառնալ:

Կաչաղակ ճարպիկ, գող, արծաթասէր,

Շահի գրքուցով որդուս ֆուլը բեր.
Բայց հա յալիս է. կաչաղակ մի՛ գալ,
Իմ որդին չուզե սովդամաթ դառնալ:

Թո՛ղ որսըդ, ալի՛, էշասիլտա բազե,
Քու երգը գուցե իմ որդին կ՚ուզե...
Բազեն որ նկաւ՝ որդիս լրեցաւ,
Ոտզմի երգերի ձայնով էրնեցաւ:

ԴԱՄԱՌ—ՔԱԹԻՊԱ

ՎԱՆԵՑԻ ՄՕՐ ԵՐԳԸ

Պըզա՛կ տրդայ, չեմ օրօրիլ օրօրաճէրդ
որ ֆուճ՚ լաս,
Հայ եղրարէրդ ոտի եյաւ, միճակ դո՞ւ
ետ պիտ՚ մճաս.
Զարթի՚ հոգիս, աճուռ ֆուճէդ, բոդ
աչֆերըդ լոյս տեսնեն,
Արեւմուտէն արև ծագեց, բախտը բաճեց
հայ ազգին:

Զար սուլթաճին ոսկի գահը ջարդըւեցաւ,
վար իճկաւ,
Թախտի տակէն հազար ազգայ ազատու-
թիւն ծագեցաւ.
Ով որ շուտով ոտի եյէ, ազատութիւն
կը գտնէ,

Սիրուն որդի՞ս միթէ միճակ չար լուծի
տակ պիտ՝ մըտնէ։

Մ'եճմ սուլթանէն շատ խնդրեցիճմ կողկո-
ղագին ու լացիճմ,
Աղի-աղի արտասուքով ձեռճն ու ոտը լը-
ւացիճմ.

Բայց նա չանսաց պաղատանիճն աղորմելի
հայերուն,
Այժմ, ճայեճմ, նա կը լըսէ՞ շառաչիւնը
սուրերուն։

Տո՛ւր, սիրական, ֆակեմ ձեռքիդ պա-
լուլները, արձակեմ,
Ու այդ թուլիկ ափիդ մէջը մի պղպջաւէ
սուր դընեմ.

Ըստրուկ գընա՛ արեան դաշտը, վերա-
դարձիր ազատած.
Արդեօք մի օր պիտի լրսե՞ս մեր խրնդիր-
քը, ո՛վ Աստուած։

(1877 թ.)—ԲԱՄԱՌ—ԲԱՐԻՊԱ.

ԱՐԴԱՐ ՋԱՅՐՈՅԹ

Հերի՛ք, որդեակք այսհան տարտամ տա
ռապանք,
Հերի՛ք, դաժան անգութ ֆիւրդի ոտն ի՞

կանք,
Քանի խոնարհ գլուխ տուինք գայլերին,
Այնքան ծանր բեռներ դրին մեր վզին։

Հերիք, ելլենք ցոյց տանք թէ՝ մենք հա-
րազատ
Հին հայերի արիւնից ենք եւ ազատ.
Թէեւ չունինք ոչ սուր, ոչ թուր, ոչ նի-
զակ,
Մեր բառերն էլ կաճեն նրանց շանսատակ։

Ինչո՞վ են նրանք մեզ տիրելու արժանի,
Նրանք մարդ չեն, այլ գազանները վայրե-
նի.
Մերն է ձիրքը, մերն է ուսում ու հաս-
նար.
Մերն է հողը, մենք ենք նրա տէրն ար-
դար։
Հերի՛ք, ելլենք ցոյց տանք թէ մենք. կն։

Նրանց է մեր կոյս աղջկունք, հարսունքն,
Նրանց է մեր նահապետ հրտանց արդիւնքն
Նրանց սրի ծայրն է կարծես մեր հոգին.
Նրանց գամբռ մեզնից շատ է թանկագին։
Հերի՛ք, ելլենք ցոյց տանք թէ՝ մենք. կն։

Մենք եղբայրներ ունինք հեռու տեղերում
Որոնք մեր վրայ լոկիկ արցունք են թա-
փում,

Զեն խնայիլ քեւ ու քիկուճ, կը հասնին,
Շուտով կը գան, կը միանան սուրբ գոր-
ծին:
Հերի՛ք, ելլենք ցոյց տանք թէ՝ մենք. ևն:

ՄՆԱԿԵԱՆ

ԵՐԳ ՎԱՐԴԱՆԱՑ

Լռեց—Ամպերը եկան ծածկեցին
Երկինքն ու լուսինն աչքէս խլեցին.
Մնացի մինակ հոգիս վրդոված,
Ջեռներս ծոցիս, գլուխս բարձ արած:

Եւ այնուհետեւ ամէն իրիկուն,
Մնում եմ լուսնի խաղաղ ծագելուն,
Նրա տխրամած դէմքը նայելիս,
Յիշում եմ քաւառ վիճակը ազգիս:

Ա՛խ, ցոյա՛, փայլէ տխրադէմ լուսին,
Գուցէ բու փայլից փայլ տաս եւ հային:

Պատմէ շատերուն վարդանի մահը
Կամ ինչպէ՛ս կորաւ հայ ազգի գահը.
Կամ ինչ վեհ սիրով սիրում էր վարդան,
Մայրենի հողը—աշխարհն Հայաստան:

ԳԱՄԱՌ—ՔԱԹԻՊԱ

ՊԼՊՈՒԼՆ ԱԻԱՐԱՅՐԻ

Ո՛հ դու բարեկամ այրած սըրտերու,
Հոսնեակ գիշերոյ, հոգեակ վարդերու,
Երգէ՛ պըլպուլիկդ, երգէ՛ ի սարէդ,
Զանմահ Էաջին հայոց՝ երգէ՛ հոգւոյս հետ.

Թադէի վանուց ձէնիկդ ինձ դիպաւ,
Սրտաճիկս՝ որ ի խաչն էր կիպ՝ թուեցաւ ա-
ռաւ.
Ի խաչին բեւէն բըռայ ու հասայ
Գրաւայ զԲեզ ի դաւտ Էաջին վարդանայ.

Պըլպո՛ւլ, ինձ համար մեր հարցն ասացին
Թէ չէ հաւ՝ պըլպուլ մեր Աւարայրին,
Եղիճեայ հոգեակն է Էաղցրազրուցիկ
Որ զվարպան ի վարդըն տեսնէ կարմրիկ.

Զարհուռն յանապատ կը գրնայ կայ ի լաց,
Գարուընն յԱրտազ գայ ի բուի վարդենաց,
Երգել ու կանչել չեղիճէին ձայն՝
Թէ պատասխանիկ մ'արդեօք տայ վարդան:

Հ. Ղ. Մ. ԱԼԻՇԱՆ

ՎԱՆԱՑ ԾՈՎԱԿ

Զա՛յն տուր, ո՛վ ծովակ, ինչո՞ւ լռում
ես,
Ողբակից լինել չը կամի՞ս դժբախտիս.
Շարժեցէ՛ք, զեփիւռք, ալիքը վէ՛տ—
վէ՛տ,
Խառնեցէ՛ք արտասուս այս ջրերի
հետ:

Հայաստանի մէջ անցեքին վրկայ,
Սկիզբից մինչեւ ցայժմ, խրնդրեմ, ինձ
ասա՛.
Միթէ միւռտ այսպէ՞ս կը մնայ Հայաս-
տան,
Փշալից անապատ, երբեմն բուրաստան:

Մի՞թէ միւռտ այսպէս, ազգը խրղճալի,
Կր մնայ բատրուկ օտար իշխանի.
Մի՞թէ Աստուծոյ արոտի մօտին
Անարժան են հայն ու հայի որդին:

Արդեօք գալո՞ւ է մի օր, ժամանակ՝
Տեսնել Մասիսի գլխին մի պսակ,
Եւ ամէն կողմից պանդուխտ հայազգիք
Դիմեն դէպ իրենց սիրուն հայրենիք:

ՐՆՖՖԻ

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Դուն ընտեր ես ճամբաներուն անկիւնը.
Մազերդ ի վար իջեր կախուեր է ճիւնը.
Մարմնոյդ վըրայ կը փոսանան մուք խոցեր,
Եւ աչըներդ արիւնալի լիճ են դարձեր:

Ո՞ր չար պարիկը հիւսեց քեզ բաղդիդ...
Ո՞վ՝ տեսնելով քեզ տապալած ու վըտիտ՝
Պիտի չիշէ որ դուն երբեմըն հըզօր
Աղջիկն էիր սեգ աչքերով լուսաւոր:

Կը ծփայիւն մազերդ ինչպէս դրօշ մը լայն
Ազատ լերան մէջ՝ ուր հոգիդ մեծաձայն
Կը մրոնչէր խոյանալով սարէ սար.
Ու ծոցդ՝ հրպարտ՝ մեղր ու կաթով կ'ուռեցար:

Քեզ ցանկացին չեխուզակները բոլոր,
Պատաւեցին քեզ ոսոխներ ահաւոր.
Երկա՜յն առեն ոգորեցար կուեցար
Մինչեւ՝ ա՛լ խոնչ՝ ինկար գետին ուժասպառ:

Դանդաղօրէն կը շարժես գլուխդ ու կուլաս,
Ու ցած աւուշ ձայնով օրօր կը կարդաս

Ձաւկըներուդ որ արիւնին մէջ ինկան
Եւ անոնց՝ որ չորս հովերուն ցրեցան։

Օրօր կանանչ արեւներուն, լուսաւէտ.
Աչուըներուն որ մարեցան առ յաւէտ.
Եւ անոնց որ դեռ կ'ապրին ու կը տանջըւին
Զընտանիներուն մէջ ու մոայլ ախտրին։

Հերի՛ֆ, հերի՛ֆ...այդ օրօրդ ո՛ղբ է մահու.
Հեռի՛ֆ, մենք նոր օրօր ունինք երգելու.
Պիտի երգենք օրօրն յոյսին ու վրէժին,
Ու մեռելներն պիտի հողուն տակ սարսին...

Հերի՛ֆ, հեռի՛ֆ... վեր առ գլուխդ ։
մի՛ լար.
Ցաւր սուրբ է, ցաւր՝ մեծ ու փրկարար.
Ոչինչ կայ վեհ, բան խաչին տակ զոհն արի.
Գիւղերին մէջ կը հիւսի ա՛յգը բարի։

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ԱՂԱՍՈՒ ԵՐԳԸ

Սար ու ձոր ընկած, մէկ չոր թփի տակին,
Դետնին նայելով ւմնացել եմ նստած.
Ջեռը ծոցումըս, գլուխս՝ մէկ լեռ քա-
բին՝
Տրած լալիս եմ, օրրս խաւարած:

Ամպերն առաջիս, սարերն ետեւիս,
Քեզ մրտիկ տալով, ա՜յ իմ հաղցր Մա-
սիս,
Ադի արցունքով էրած, խորովուած՝
Երեսիդ նայիմ, մընամ բարացած:

Ծնող, ազգականիճ հեռու ինձանից,
Լուսնին նայելով, ձեր սէր յիշելով՝
Նա՛բար, ի՞րր կ'իմ՝ որ ես ձեզանից
Իմ կարօտս առնեմ՝ ձեզ ջա՛ն ասելով:

Նա՛բար, ձեր երեսն մէկ օր է՞լ կ'ընկ-
նեմ,
Նա՛բար, ձեր երես մէկ օր է՞լ տեսնեմ.
Նա՛բար, ծունկ ծունկի տուած ձեզ կ'ա-
սե՞մ,
«Ա՜յ, իմ խեղճ ծնողք, ձեր ջանին մեռ-
նեմ:»

Այրիս ծով դարձաւ նաւերին նայելով,
Մէկ դուռ որ գլխիս պատուտ ա գալիս՝

Թէ ե՞րբ մէկ խաբար հասնի ինձ բարով,
Հոգոց հանելով, ասում եմ լալիս.—

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆ

Կ Ռ Ո Ւ Ն Կ

Կռո՛ւնկ ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ.
Կռո՛ւնկ, մեր աշխարհին խապրիկ մը չունի՞ս:
Մի՛ վազեր, երամիդ ետևով կը հասնիս.
Կռո՛ւնկ մեր աշխարհին խապրիկ մը չունի՞ս:

Թողել եմ ու եկել մրրիկս ու այգիս.
Քանի որ ա՛խ կ'անեմ, կու հազար հոգիս.
Կռո՛ւնկ, պահ մի կեցիր, ձայնիկդ ի հոգիս:
Կռո՛ւնկ, մեր աշխարհին խապրիկ մը չունի՞ս:

Քեզ խապար հարցնողին չես տանիր տալապ.
Ձայնիկդ անուշ կուգայ բան գլխի սալապ.
Կռո՛ւնկ, Պաղտատ իջնուս կամ թէ ի-
Հալապ,

Կոտ՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս։

Սրբատերնիս կաճեցաւ, եղաւ, գրնաց-ցաւ,
Այս առտու աստվոյին ակռաներն իմաց-ցաւ,
Աղուհացկեր մարդկանց կարօտ մնացաւ.
Կոտ՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս։

Աստվոյին բաներն կամաց կամաց է,
Մի՛րէ Աստուած տրակ դրտնակն բացցէ.
Վարիպին միրուն է սուգ, ախերն ի լաց է.
Կոտ՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս։

ՆԱՀԱՊԵՏ ՔՈՒՉԱԿ

ԾԻԾԵՒԵՆԱԿ

Ծիծեռնա՛կ, ծիծեռնա՛կ,
Դո՛ւ, զարնան սիրուն թռչնակ,
Գէպի ո՞ւր, ինձ ասա՛,
Թռչում ես այդպէս արագ։

Ա՛խ, թռի՛ր, ծիծեռնա՛կ,
Ծրնած տեղրս—Աշտարակ.

Աչդ ջինիր ֆո բոյնը—
Հայրենի կըտուրի տակ։

Աչդ՝ հեռու՝ ալեւոր
Հայր ունեմ ես սրգաւոր,
Որ միակ իւր որդուն
Ըսպասում է օրէ օր։

Երբ տեսնես դու նորան՝
Ինձնից շատ բարեւ արա՛.
Ասա՛, թող նըստի լայ
Իր աչերալով որդու վրայ։

Դու պատմէ՛, թէ ինչպէս
Ասո անուն ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով՝
Կեանքս մաշել, եղել է կէս։

Ինձ համար ցերեկը
Մութ է թըւում արեգը,
Գիշերը թաց աչքիս
Քունը մօտըս չի գալիս։

Շուտով Սառ հողի տակ
Կպառկեմ ալսուհետ մեռնակ,
Թողնելով հօրս սրտում
Միշտ ցաւալի յիշատակ։

Դէ՛հ, սիրուն ծիծեռնա՛կ,
Հեռացի՛ր, գընա՛ արագ,

Դէպ՝ հայոց աշխարհը,
Ծրնած տեղրս—Աշխտարակ։

Գ. ԴՈՂՈԽԵԱՆ

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆ ԱՌ ԾԻԾԵՌՆԱԿ

———

Ով ծիծեռնակ, վաթսնած թոչնիկ,
Ի՞նչ տխրագին ձայնիւ
Կ'եղանակես մօտ իմ բանտին.
Մի՞թէ վաթսուն տխուր
Չոս միայնի՞կ թոռոց գիեզ,
Եւ դուն անմխիթար կը հնձնես,
Ո՞հ, լաց ուրեմն ինծի պէս։

Հայդ երանի՞, ինչ բիւր երանի՞,
Կրնաս թոչիլ՝ թեթեւ
Թեւոցդ ի ծայր բնի սար ու ձոր,
Իսկ հոս՝ արեւուն ճառյլն աղօտ
Մուր բանտիս է անթափանց,
Եւ ոչ մեղմ հովիկ մ'ալ կը փչէ,
Որ տանի ձայնն իմ սիրելեաց։

Գէթ դուն գնա՛ գրտնել սիրելիս,
Արագիր արագ, սակայն
Դարձի՛ր նորէն մօտ չուտիս,
Եւ հոս հանգչէ այս իրիկուն,

Լեր դու վըկայ տըխուր մահուանս,
Եւ ծիրմիս վրայ ներնըւայով՝
Գէք դու յիշէ զիս անմոռաց։

ԴՐՕՍՍԻ

Ի Մ Մ Ա Հ Ը

Եթէ տըժգոյն մահու նիհասակ
Աճուն ժպտով մ'իջնէ իմ դէմ,
Շոգիանաւն ցաւ ու նոգիս,
Գիտցէ՛ք՝ որ դեռ կենդանի եմ։

Եթէ սնարս իմ տիպար
Մոմ մը վրաիս ու մահանամ,
Ո՞հ, ներուէ ցաւդ ճառագայթ,
Գիտցէ՛ք՝ որ դեռ կենդանի եմ։

Եթէ ճակտուս պատպատած
Ձիս պատանի մ'ինչ ցաւդ պերճ վէմ
Փաթթեն, դրնեն սեւ դագաղդ,
Գիտցէ՛ք՝ որ դեռ կենդանի եմ։

Եթէ հրնչէ տրխուր կոչնակ՝
Թրթռուն ծիծաղն մահու դրժեմ,
Դագաղս առնէ իր հոմքր բաղդ,
Գիտցէ՛ք՝ որ դեռ կենդանի եմ։

Եթէ մարդիկն ալն մահերգակ,
Որ սեւ ուներն ու խոժոռ դէմ,

Համասըփռեց խուճկ ու աղօթք,
Գիտցէ՛ք՝ որ դեռ կենդանի եմ։

Եք՝ յարդարեն իմ հանգիստ,
Եւ հեծեծմամբ ու արցունքն
Իմ սիրելիքը բաժնըւին,
Գիտցէ՛ք՝ որ միւսն կենդանի եմ։

Իսկ անձնատուր երբ մընայ
Երկրի մէկ խորշն հոգիդյուն իմ,
Եւ յիշատակս ալ թառամի,
Ո՛հ, ա՛յն ատեն ես կը մեռնիմ...։

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Լ Ճ Ա Կ

Ինչո՞ւ ապշած ես, լընակ,
Ու չեն խայտար բոլ ալեակք,
Միթէ հանդոյդ մէջ անմկաւ
Գեղուհի մը նայեցաւ։

Եւ կամ մի՞թէ կ'զմայլին
Ալեակդ երկնի կապոյտին,
Եւ այն ամպոց լուսափրիր
Որք նմանին փրփուրիդ։

Մելամաղձոտ լընակ իմ,

Քեզ հետ ըլլամ մըտերիմ.
Սիրեմ ճգի պէս ես ալ
Գրաւիլ, լռել ու խոկալ:

Ո՛րքան ունիս դու ալի՝
Ձակատս ա՛յնքան խոկ ունի.
Որքան ունիս դու փրփուր՝
Սիրտս ա՛յնքան խոց ունի բիւր:

Այլ երբ գոգդ ալ բաժին
Փոյլիս ատենպազ երկրիին,
Նըմանիլ չես կրնար դուն
Սիրտիս՝ որ է բոց անհուն:

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

ԱՌ ԼՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅԲԻԿ

———

Հայրի՛կ, հոգեի՛կ, ճո հոգրեանիդ,
վաստրլական մեր աշխարհ,
վարդի փոխան ճեզ փուշ բերաւ
Ցաւերդ պատւոյ բիւր հազար:

Մայիսն եկաւ ոսկեկներով,
վարդի բոլիկ պսակեց,
փոխան բլրի ճիշեր գրաւաւ—
Լալահառաչ ծայն հանեց:

Հայրիկն ասաց—«Իմ հայրենեաց
Փուռն աւուռ է հաւ ըզվարդ,
Ես այն վերաց մէջը դարձեալ
Կը դրնեմ սիրուն վարդ»:

«Այն սպրասուր փրչերն ամէն
Փունջ կապեցէք շարէ-շար,
Թողէ՛ք գրլխիս սրբազ կապեմ
Որուն նահատակ է յօժար:»

Հայրի՛կ, Հայրի՛կ, ես սուրբ նահատակ
Արիւն-արցունք եմ, ո՛հ միւռոն,
Փրրթեալ վարդի կարմիր թերթեր
Կը պսակեն փառօք զարդ:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻՆ

Թո՛ղ բարձրացնեն ճոխիչ, ազազակ
Թուքակ, կաչաղակ,
Միակ վայելուչ, միակ սրտառուչ
Երգիչն է սոխակ:
Թո՛ղ վայնի բուեր, ագռաւներ անթիւ,
Հազար հաւ ու ճիւ,
Ամենից մեծր, ամենից բարձրը—
Է ազատն Արծիւ:
Թո՛ղ տան՝ ում կուզեն՝ մանեակ մատա-
նիւ,

Նշաններ, դափնիէ,
Միակ արժանին, միակ սիրելին
Կը մնայ Հայրիկ։
Հայրի՛կ, ո՛ւր, Հայրիկ, ես հաղցր անուան
Լինեմ ես զուրքան,
Սիրե՛մ այն հողը, որ ծնաւ ինձ պէս
Հրեշտակ պահապան։
Ո՛վ Տէր, պահպանի՛ր Դու մեր Հայրիկին,
Քո հաւատարմին,
Անպակաս արա մեր գլխի վրայից
Նորա հովանին։

Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆ

ԱԽԱՐԱՅՐԻ ՆԱՀԱՏԱԿԸ

Թէ հայրենեաց պատկառիր
Գողթնի ինարէ յոյր են.
Երկնից յոտ գան անւման հոգիէ
Հայոց հաջերն պատկել։

Մասեաց գագար յոտ գան բազմին
Երկնից գունդ գունդ հրեշտակներ
Աստուած իջեր ի Հայաստան
Հայոց արիւն հատուցանել։

Փախէէ ամպեր Շատաբեանէն,
Ալ մի՛ ցօղէէ ձեր ցօղեր.

Շաւարշանը ոռոգած է
Հայոց բաջաց արիւնով։

Եւ կը ծլին ու կը ծաղկին
Այն դաշտին մէջ ոչ խոտ, ոչ վարդ.
Այլ վարդանայ ինկած երկիր
Պիտի ծաղկի սուրբ հաւատ։

Քանակդագործ բաջն եղիշէ
Գրիչն ի ձեռ գայ յԱրտազ,
Զափէ, ձեւէ, գրէ, դրոշմէ,
Կեանք, մահ, հաւատք վարդանայ։

Ահ, վարդանայ անուան արժան,
Մտոխս կանգնէ մահարձան
Մենաստանները, խաչն ի գմբէթ,
Աւետարան սուրբ տաճար։

Գ. Վ. ՍՐՈՒԱՆՋՏԵԱՆՑ

Վ Տ Ա Ր Ա Ն Դ Ի

———

Թէպէտ վրտար բաղխէ բաղաք կամ բա-
փառ,
Բաղդն ու մարդիկ զիս հալածեն անգթ
բաբար,
Այլ արդէն իսկ Ազատութեան երբ վեհ
ձայն

Թըռաւ բերնէս, յանձն առի զայս վիճաս
համայն։
Ազատութեան ես անձնւէր,
Վիճտ, ցաւ սիրով եմ յանձն առեր։

Թէպէտ հեռի իմ սիրելեաց գիրկերէն,
Հեռի անոնց գողտրիկ ձայնէն, երգերէն,
Տըխուր ճնարս նոճիներէն վար կախած՝
Լըռիկ ողբամ խեղճ Ազգիս բաղդն մըտա-
յած,
Ազատութեան ես անձնւէր, եւայլն։

Թէպէտ յաչացս դառն հոսեն արտասուք,
Ցայտնել սրտիս կարօտն ու սուգ եւ պու-
սուք.
Այդ արտասուք սրտիս վէրքերն լուանան,
Վէրքեր, զորոնք Ազգիս ցաւերն հոն բա
նան.
Ազատութեան ես անձնւէր, եւայլն։

Վտարանդի, թէպէտ դառն են այս օրեր,
Օր մ'ալ տեսնես նպատակիդ ես հասեր.
Ազատութեան յաղթանակը ճո ձեռքիդ՝
Վարդն ու շուշան պըսակ պըճնել գան
ճակտիդ.
Ազատութեան ես անձնւէր, եւայլն։

Մ. ՓՈՐԹՈՒՂԱԼԵԱՆ

ԳԱՐՈՒՆ

Ո՛հ, ի՜նչ ամուռ և ինչպէս գով
Առուօտուց փչես՝ հովի՛կ,
Ծաղկանց վըրա գուրգուրալով
Եւ մազերուն կուսին փափկիկ։

Բայց չես հովիկ իմ հայրենեաց,
Գնա՛, անցիր սըրտէս ի բաց։

Ո՛հ, ի՜նչ ազու և սըրտագին
Ծաւոց մէջէն երգես, թոչնիկ,
Սիրոյ ժամերըն ի յամառին,
Ղզմայլեցան ի ճո ձայնիկ։

Բայց չես թոչնիկ իմ հայրենեաց,
Գնա՛, թոխր սըրտէս ի բաց։

Ո՛հ, ի՜նչ մրմունջ հանես, վտակ,
Ականակիա և հանդարտիկ,
Քու հայելոյդ մէջ անապակ
Նային վիրենէ վարդն ու աղջիկ։

Բայց չես հովիկ իմ հայրենեաց,
Գնա՛, հոսէ սրտէս ի բաց։

Թէև թոչնիկն և հովն հայոց
Աւերակաց թոչին վերայ,

Թէպէտ պղտոր վըտակն հայոց
Նոճիներուն մէջ կը սողայ.
Նոճա հառա՛չ եմ հայրենեաց.
Նոճա չերթա՛ն սըրտէս ի բաց:

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԱՀ ՀԱՅՈՐԴՒՈՑՆ

Դու զո՞վ խրնդրես, մայր իմ անուշ.
Ել մի դողալ, մօտեցիր հոս.
Անլաց աչօք դիտէ զորդիդ,
Ու իր վէրքերն արիւնահոս:
Թրքաց մայրեր թող լան ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Ինչպէս երբեմն օրրանիս մէջ
Կակուղ ձեռօվ փայփայելով,
Մանկիկ մարմնոյս հանգիստ տայիր՝
Իրրեւ հրեշտակ նուագելով.
Ձիս հանգչեցուր ի հող, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

«Նորեկ որդւոյս կեանցն արեւ
Ձեզի համար փայլի, հայե՛ր».
Այսպէս յայնժամ դու կ'երգէիր,
Օրօրոցիս ներսեակ հովեր:
Անոնց համար շիջար, եւ դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Կարմիր կայլակիդ ցայտեն վէրիէս,
Սակայն, մա՛յր իմ, նայէ չորսդին,
Զարիւնոտուտ բիւրտերըն տե՛ս,
Հազարներով փուած գետին.
  Կերաւ զանոնք սուրն մեր, ու դուն
  Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Մըորնչեցին ինչպէս վիհապ
Ու մեր վրա յարձակեցան.
Ո՛վ հայրենիք, ի հուր ի բոց
Քո համար մեր սիրտը վառեցաւ:
  Կարմիր ճերկան ծորիմ մեր, ու դուն
  Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Ու Ծաի զարկին մեր հարց ոսկերիդ,
Չի չէ՛ մեռած հայոց կրթակ,
Ու ցնծացին այնչափ գոհեր,
Չի լուծաւ վրէժ յարեան վրաակ.
  Խնդաց Մասիս, մա՛յր իմ, ու դուն
  Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Վերջին համրոյը տամ քեզ, մա՛յրիկ,
Հատուցանես զայն սիրուհոյս,
Վերջին անգամ գրկեմ մեր հող,
Ու արդ կ'իջնամ ի ծոցն անլոյս:
  Խաչ մը արնկէ վրտաս, ու դուն
  Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՂԲԱՅՐ ՆՈՒ ՄՆՈՒ

Ի բիւր ձայնից բնութեան ճեղ
Թէ երգի քրոչին սիրողաբար,
Մատուիր կուսին ամենագեղ
Թէ որ գալնեն փոփուկ բրնար,
Զուլին ձայն մի այնիսան սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր ասուն։

Տո՛ւր ինձ ձեռդ, եղբայր նիւ մեմ,
Որ մրրկաւ էիւ զատած,
Բախտին ամէն ոխ չսրանեզ,
Ի մի համբոյր գրին ի բաց։
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն
Քան զանցկալի եղբայր ասուն։

Երբ պետուր Մայրն Հայաստան
Տեսնէ զորդիս իր հովի հով,
Սրտին խորունկ վէրքը դաժան
Քաղցր արտասուաց բուժին ցօղով։
Ընդ աստեղօք, եւայլն։

Մէկտեղ լացիւնք մեզի ի հնում,
Նկէ՛ք դարձեալ յար անբաժան,
Խառնենք զարտօսր եւ զխնդում,
Որ բազմածնունդ լլայ մեր ջան։
Ընդ աստեղօք, եւայլն։

Մէկտեղ յոգնինք, մէկտեղ ցաւենք,
Մէկտեղ թափին մեր էրտիւթներ,
Ըզնուիծ բարեաց յերկինս հասենք,
Որ կեանք առնուն հայոց դաշտեր։
Ընդ աստեղօք, եւայլն։

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏԵՍԻԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Թէ իմս հայրենեաց էրեսը պրգաւոր
Հեծէ, արխրտզին՝ իմ հոգին է աւե.
Թէ աւեր բեկրեկ բերեր վբռատուր
Խօսին բարձրաձայն՝ իմ սրտիկս է աւե։

Թէ հայ մուսային սրտատուչ ձրագ
Գեռ կ'եղերերգէ՝ հառաչանք է աւե.
Թէ Հայաստանի սև թախտին հազազ
Լայ ազկատ՝ հեծեծանք է աւե։

Թէ իմս հայրենեաց կիսաքանդիլ շուրջ
Գեռ լրտի սխտր՝ իմ ողբերս է աւե.
Թէ լրտիկ-մրնչիլ հեծէ աւերտուրջ՝
Ո՞հ, անկարելիր իմ հոգին է աւե։

Եւ հայկայ փառաց յօժար ողբերգուն
Հարազատ լացողն՝ իմ ձայնիկս է աւե.
Զորս հազար տարի աւերած պարծանաց գարուն
Աբձագանգ տւողն՝ աղաղակս է աւե։

Եւ հայոց լերանց ցուրտ շուբերուն տակ
Ընկած ապաթախտ՝ իմ նահատակ է ան.
Մասեաց սուրբ բարերն իր բարձն ու պառկ
Դրրած սգաւոր՝ գլուխիկս է ան:

Եւ կիսակործան տաճարն հայրենի
Սեւ սուգ է պատեր՝ սգաւաւարս է ան.
Ուր շիջելավառ կանթեղ դեռ հիւծէ
Նըւազ առ նըւազ՝ իմ յոյսըս է ան:

Ուր տրխուր նստեր, մագերն են ծածկեր
Իր սեռուկ աչքեր՝ սիրեցեալս է ան.
Ջեռբերն ի նահատ, կանանկն ի հոգեր
Յուսով կոթեներ՝ Հայաստանն է ան.
— Գերեզմանս է ան

Ու երբ տեսանեմ զիմ հիգն Հայաստան
Ի մէջ իր վաստաց՝ իմ բաղձանքս է ան.
Յայնժամ յոդմեռիմ իր ծոց մայրա-
կան,
Զիմ վերջին շնչոյս՝ մխակ ուխտս է ան:

Ս. Հ. ՓԵԼԷԿԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻԱ

Երբ որ բացուին դռներն յուսոյ
Եւ մեր երկրէն փախ տայ ծրմեռ,
Ձրճնալ երկիրն մեր Արմենիոյ

Երբ փայլի իր մաքուր օրեր,
Երբ որ ծիծառն իր բույն դառնայ,
Երբ որ ծառերն հագնին տերև՝

Յանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա,
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ:

Տեսի դաշտերն Ադանիոյ,
Լեռն Լիբանան և իր մայրեր.
Տեսի զերկիրն Իտալիոյ,
վենետիկ և իր կօնտօլներ,
Կըղզի նման չիմ մեր Կիպրեայ,
Եւ ոչ մէկ վայրն է արդարև
Գեղեցիկ բան զիմ Կիլիկիա,

Յանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա,
Աշխարհն որ ինձ ետուր արև:

Հասակ մը կայ մեր կենաց մէջ,
Ուր աներեւոյթ իղձ կ'աւարտի.
Հասակ մը ուր հոգին ի տենչ՝
Յիշատակաց իր կարօտի:
Յորժամ բնարն իմ ցրտանոյշ,
Սիրոյն տալով վերջին բարև՝

Երբամ նընջել յիմ Կիլիկիա,
Աշխարհն որ ինձ ետուր արև:

Ն. ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

ՄԱՀԱՄԵՐՁ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԸ

Ազնիւ ընկեր, մեռանում եմ,
Բայց հանգիստ եմ ես հոգով
Իմ թշնամիս ես օրհնում եմ,
Օրհնում եմ ես Աստուծով։

Հեռանում եմ, անգին ընկեր,
Ձր գնահատած ոչ ոքից
Բայց հաւատեաւ անծանուէր
Ազգիս մշակ կը հաւատիմ։

Ազնիւ ընկեր, չը մոռանաս,
Անդադանան ջերմ սիրով.
Ես սիրել եմ իմ հայրենիք,
Պնա և դու նոյն շաւղով։

Նեղնութիւնը հայոց ազգին,
Կարեկցաբար մտածիր
Ոսկի գրգռկն Եղիշէի՝
Քաջ առաջնորդ ես բնտրիր։

Այնտեղ սուրբ կրօն, ազգ միաբան,
Ազատ կամքով ու խղճով,
Այնտեղ վարդան, անմահ վարդան,
Իր խնկելի բաջերով։

Հայրենիք սեղան սրբութեան
Ես Աստուծոյ առջև,

Շատ կաղաչեմ, շատ կարտասուեմ,
Որ ծագէ ինձ նոր արև։

Իմ մրտերիմ, մահս մօտ է,
Բայց հանգիստ եմ ես հոգով,
Որովհետև խիղճս արդար է
Ճշմարտութեան չատագով։

Ս. ՇԱՀԱԶԻԶ

ԵՐԱԶ

Ես լսեցի մի անոյշ ձայն,
Իմ ձեռացած մօր մօտ էր,
Փայլեց նրտղին ուրախութեան,
Բայց ախտա՞ս որ երազ էր։

Կարկաչահոս ապրիւրն այնտեղ
Թառալում էր մարգարիտ,
Նա յստակ էր, որպէս քիւրեղ—
Այն երազ էր ցնորամիտ։

Եւ մեղեդին տխուր մայրենի՝
Յիշեց մանկութեան օրեր,
Մօրս հառաչքն ես լզզացի—
Ա՛խ, ախտս որ երազ էր։

Կրծքին սեղմեց կարօտագին,
Աչքերը սրբեց—շատ թաց էր.

Բայց արտասուք գլուում էին...
Ա՛խ, այն ինչո՞ւ երազ էր։

Ս. ՇԱՀԱԶԻԶ

ՎԱՆԻ ԿՈՏՈՐԱԾԸ

Մի գեղեցիկ պարզ գիւղ էր,
Երկինքը լի էր աստղերով,
Եւ լուսինը մեղմ փայլում էր
Կաթնանման իւր լուսով։

Նա նայում էր լոկ մրջիկ
Իբրեւ մի կոյս՝ դէպի վանք,
Նրա աչքին երեւում էր
Մի ցաւալի տեսարան։

Նա տեսնում էր աւերւ. հիւղեր
Բռնած սուր, թուր, հրացան՝
Կոտորում են, կողոպտում են,
Աւերում են անակն վանք։

Եւ կարծես թէ վեր երկրիցից
Հնչում էր այդ յուզ. վրկան.—
«Վերայ հասի՛ր, հայ ազգասէր,
Ձեռքից կ'երթայ Հայաստան։»

Ս. ՍԱՓԱՐԵԱՆՑ

ԿԱՊՈՒՏԱԿ ԱՉԵՐ

(Սիբահար սայլորդը)

Ահա սուրհանդակի սայլակը
Ուղիղ ճամբով է դուրս թլուզում,
Եւ Վալդայի տրխուր զանգակը
Կամարի տակ է ղօղանջում։

Արթուն սայլորդը գիշերւայ դէմ
Իր վիճակի վերայ տրխրաց,
Եւ սիրուհւոյ աչաց կարօտը
Նա տրխրագին ձայնով երգեց։

«Կապոյտ աչեր, կապոյտ աչեր,
Կրտրիճիս կեանքը մաշեցիք.
Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, դո՛ւք չար ոսոխներ,
Ինչո՞ւ արբաեիս բաժնեցիք։

«Մրնաս բարեաւ իմ տուն հայրական,
Մրնաս բարեաւ իմ սիրական,
Ես կը հանգչիմ՝ գերդ բոց կըրակին՝
Այս անբընակ դաշտի միջին։

«Արեւիս լոյսը խաւարել է,
Այս աշխարհում էլ որք եմ ես.
Սըրտիս կարօտը՝ աղջկայ սեսնելից՝
Մինչեւ ի մահ զըրկւած եմ ես։»

Այս որ ասաց՝ շարժեց մըտրակը,

Երեք ձիանց մէջքին խըփեց.
Իր սիրուհուդ պարզ յիշատակը
Այսպէս երգով նա փարատեց:

ՄՇԵՑՈՒ ՈՂԲԸ

Ընցաւ տարին, հայոցս էլ փառք ընցաւ հետ.
Դրախտի սարէն գարուն յետին բարև ետ.
Կարիճ առաւ գէնիեր, իջաւ տակ հողին,
Վա՛յ մեր գլխուն՝ ան մուր էկաւ էն օրին:
Հայու աչիեր լոդ մեզ լա՛ն,
Ա՛խ, մեզ լան, վա՛խ, մեզ լա՛ն:

Հայերս գերի եղանիք բախտին անողոք,
Աստուած, հրեշտակ, մարդ չյսեց մեր բողոք.
Մրր լարերու ձէն ծածկուաւ Տարնոյ տակ
Մշու դաշտեր պահնեն սրբոյն հառաչանիք:
Հայու աւուրք լո՛ղ մեզ լա՛ն,
Ա՛խ, մեզ լա՛ն, վա՛խ, մեզ լա՛ն:

Մրր աշխարքի բակուսկ ձէնիերու ներքև
Դարաւուկ մամ, պապ, ճաեր մնացին անաբև,
Նօքի, տկլոզ, ա՛խ, չկայ տէր տիրական,
Անգութ բրդոս գուլմին եղած ենք խուրպան:

Ղարիպ ախբէրբ թո՛ղ մեզ լա՛ռ,
Ա՛խ, մեզ լա՛ռ, վա՛խ, մեզ լա՛ռ։

Մատղաշ աղջիկ ու հսկս հսկաւ մի չուռի,
Որ իր մարմին աճօքէնին դէմ ծածկի.
Էնպէս դրած ձեռքերն աչից ամբչկոտ,
Գուքի, սիրոյ, ողորմութեան է կարօտ։
Հայ աղջիկներ թող մեզ լա՛ռ,
Ա՛խ, մեզ լա՛ռ, վա՛խ, մեզ լա՛ռ։

Կեցէ՛ք, Մըշու պատի բաժիք, ինչ մ'կե-
ցէ՛ք,
Մըր ողբածէն բարիճ ալ ձըր հետ տարէք,
Ու՝ երբ ըլցնիք Սահմանադրութեան կա-
մարից,
Հոնկուց բախ դարիպ մըր հայ ախբերց.—
Մըր արտասու ք սրբեն թող մըր աչվրնուց,
Կա'ցնի տարին էլ չը լա՛ռիք, էլ չը լա՛ռիք։

ՇՈՒՇԱՆԻԿԻՆ

Էր հեռանաս ես մայրենի աշխարհից,
Պարօտ դաշտուս սեղտ բարեկամք բեզանից
Մեր ամենիս դուն էիր գրաւատ՝
Արդ հեռանաս մեզ մուր սլատէ անփա-
յատ։

Քո սուրբ ձեռքով մեր վէրքերը շատ աճ-
գամ
Լուսնեայիր, դեղ դնէիր ամեն ժամ.
Քո մազերից ոլորէիր վիրակապ,
Քո բոլոր կեանք ազգիդ համար է ադապ:

Արդ հայոց զօրճն իրեն մօտից ոլբանայ,
Վրաց ազգը հու խնամօք պեյրնանայ.
Հայաստանը գրկի իր սուրբ շուշանից,
Վրաստանը բուրէ հոտով խաղցրալից:

Ուր որ երթաս, ուր որ լինիս, տիրուհի,
Մեր սիրտ ու հոգին հեզ հետ տանես,
Մաքրուհի,
Գնաս բարեաւ, միշտ լոյս հաւատն հեզ
ընկեր,
Աչն ու խաչը հեզ պահապան օր, գիշեր:

Ազգդ ու հաւատդ պինդ պահպանէ մինչ
վերջ,
Հայ անուանդ միշտ պահէ անմոռաց.
Լոյս հաւատիդ հատատատ կացիր յաւիտ-
եան՝
Լոյս հաւատդ հեզ միշտ պահէ անսասան:

Յ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ

ՆԱԶԻ ՕՐՕՐԸ

Քնի՛ր իմ բալիկ, օրօր ել ասա՛,
Դու լաց մի՛ լինիր, ես շատ եմ լացել։

Կայր կռունկները սուզ ու շիւանով
Մեր սեւ երկիրից եկան անցկացան,
Ահ, մեր լեռներում նրանք կուրացան.
Դու լաց մի՛ լինիր, ես շատ եմ լացել։

Հողմն է հեծեծում սեւ անտառներում,
Անտէր մեռելի սուգն է այն, բալի՛կ,
Անտէր ու անթաղ մեռելները շատ.
Դու լաց մի՛ լինիր, ես շատ եմ լացել։

Կարաւանն անցաւ, բարձած արցունքով
Սեւ անտառներում ծուռիկ չոհած մնաց.
Այն մեր աշխարհի պարտ ոչ գալումն է,
Դու լաց մի՛ լինիր, ես շատ եմ լացել։

Յալումբ եմ ասել, կապել օրօցիդ՝
Ձար ախէրի դէմ մեր չար դուշմանի—
Քնի՛ր ու անիր, շուտ ասա՛, բալի՛կ,
Դու լաց մի՛ լինիր, ես շատ եմ լացել։

Դալուկ երրուքիդ իմ կարր սառեց.
Գիտեմ, այն դառն է, չես ուզում բալի՛կ—
Ահ, վշտիս չոյնն է ճահել նրա մէջ...
Դու լաց մի՛ լինիր, ես շատ եմ լացել։

Պաքիս հետ մէկտեղ սեւ վիշտը ծծիր,
Հոգուդ մէջ բո՛ղ նա սև վըրէժ դառնայ.
Ծլի՛ր, բօյ ֆաճիր, բօյի՛դ ես դուրքաճ,
Դու լաց մի՛ լինիր, ես շատ եմ լացել...։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԴԵՌ ԳԻՇԵՐ Է

Դեռ գիշեր է. առաւօտ չէ,
Հանգիստ ֆնիր, իմ զաւակ,
Ահա՛, ծիծս առ բերանդ,
Եթէ ուզիս դուն փափաք։
Թէեւ դրսից ֆո ակաճչիւն
Դիպչում է սուր աղաղակ,
Քնի՛ր, ֆնի՛ր, սիրուն մանկիկ,
Ժամանակ չէ զարթնելու։
Մի հաւատար, որ խաբում են,
Ոչինչ չունին ֆեզ տալու։
Դու ֆոյրերիդ մի մոխիկ տար,
Նրանք մեծ են, զառնուկս,
Օրօր ասեմ, դեռ դու ֆնիր,
Որ մեծանաս ձագուկս,
Ահա դրի գլխիդ տակը,
Բարձի տեղակ բազուկս.
Հանգիստ ֆնիր սիրուն մանկիկ,
Ժամանակ չէ զարթնելու,

Մի հաւատար, որ խաբում են,
Ոչինչ չունին ձեզ տալու։
Օրօցքիդ մէջ ձեզ պինդ կապեմ,
Զը լինի թէ գլորիս,
Կամ թէ ընկնիս գետնի վերայ,
Քեզ վնասես, մոլորիս,
Մտիր Մորփէոսի գիրկը,
Մինչ լեզու սովորիս.
Այժմ շուտ է սիրուն մանկիկ,
Ժամանակ չէ զարթնելու։
Մի հաւատար, որ խաբում են,
Ոչինչ չունին ձեզ տալու։

ՎԻՃԺԻՐ Ի ՇԱԽԱՐՇԱՆ

Համր որոտաց, բարկացաւ բոմբիւնք Ա-
թարաւեան դաշտն ի վայր
Աբի արանց արիւնիւ յեռանոյ առատանաւ
ի հրազայր.
Նրաւէր հայրենեաց, հրոչակն ընդհանուր
Հոգիք հայկազանց բորբոքին ի հուր։
Որ երկնաւորի պահակին էք կարօտ,
Որ հրկիզողին փառաց երկնայորդ։
Հապշտ արի արանց մանկունք,
Հայրենասիրէժ հայկազունք։
Հապշտ, ի զէն գունդ ի գունդ,
Յեռանալ ի պար բունդ ի բունդ

Ի զէն, ի վրէժ, օ՜ն անդր, յառաջ,
Ի զէն, ի վրէժ, մի ձախ, մի յաջ,
Օն անդր, յառաջ, յառաջ, յառաջ
Մի ձախ, մի յաջ,
Օն անդր, յառաջ,
Հապո՜ն յառաջ
Ի յաղթանա՜կ։

Հայկեան փանդռանց արտաքնոստ դրօ-
ղնչին բառաչամ մարտագոռ,
Դառնագոռոչ անդրաձայնիւ պարսիկ կեր-
կերն ի շեփոր.
Շարժեն հրեշտակք թիս լուսապողպջս,
Ձիւաղք նիւաղաց կայծառեն ի դժոխս,
Շոհիւղ շանթառամ զէրեթօք վարի,
Սարսափին ասղարք ի խոլ խառարի։
Հապո՜ն, արի արանց մանկտուիք, եայլն

Մահիկոնեան սուսանեցաւ պրօտուն յա-
յերս գոգ ծալ ի ծալ,
Ի նահատուց ի թշնամեաց՝ առ ոչ վիտաց
յուրաստ կալ.
Հեծեալ հրանըժոյգ վհերն վահանայ,
վրէժ կանչէ արեան կարմիր վարդանայ։
Փռնչեալ բոցաշունչ ատիր ի գոյշապար,
Ռազմահուռ վարգի յանժոյժ երիվար։
Հապո՜ն, արի արանց մանկտուիք, եայլն։

Արի՛ֆ ի կռիւ, ֆաջակորովֆ ընդ կորակոր
հրոսն Արեաց.
Հապա՛ համհարզֆ մեր բիւրայաղթֆ ձեզ
նոր հանդէսֆ են փառաց.
Թռէ՛ֆ ի ոագմ, ի խռզմ, առէ՛ֆ զէն և
զարդ.
երեսնիւֆ, յրսնիւֆ, հարուլ բիւրս հա-
զարս
ի սուր, ի սուսեր կարնճեղ յաղեղուն,
Ըզսեաւ Սասանեաց ջարդել կառափուն:
Հապօ՛ն, արի արանց մանկուն՛ֆ, ևայլն:

Մինչ ցե՞րբ, ցե՞րբ սուզ լինի ի հայս,
հատէ՛ֆ զարտօսր որբֆ, այրիֆ,
Հարանց, հարսանց, եղբարց, որդւոց,
հանուրց հայոց վրէժխնդիրֆ.
Թիւրս առնալ երբամֆ յասպարէզ ֆաջաց
Յերկնից հնչեն ձայն արեաց սիրելեաց.
Ասասփիւնֆ վերիւֆ, արիասիրֆ յերկրէ,
Ֆաջաց օժանդակ, զպարս հերֆեացէ:
Հապօ՛ն, արի արանց մանկուն՛ֆ, ևայլն:

Օ՛ն անդր, ի բա՛ց հայկեան հողոց հսկա-
յազանց և սրբոց,
ի բա՛ց ջոլիր չտառական մոխրապաշտիցն
պղծոց:
Դաշտ մեր մերժեացեն զոսկըրոտիֆն ան-

գամ
Արիւնիւ վըկայից զեապաղիսն անժամ,
Ոտն ընդ դիս տառնեալ դարձցին ի փա-
խուստ,
Մատնակարծիւ ընդ հայս հայհոյեն հե-
ռուստ:
Հապո՛ն, արի արանց մանկունիւ, այլն:

Արիւ ապեղանց բարձր ի բիրախ բռուսչիւ,
վերջին ձեզ խրախոյս,
Առեալ դարձցուիւ զանիրկնադարձ զայս
վարդապետն դրօշն անխոյս:
Ի վերայ յիսնից յաղթից վարպետայ,
Պարսկական բազկաւ արուցն վահանայ,
Շեշտ ի ծայր ճիւմի դաշտին Շաւարշան
Տնկել յաղթանակ անմահ յաղթութեան:
Հապո՛ն, արի արանց մանկունիւ,

Հ. Ղ. ԱԼԻՇԱՆ

ԽԱՂԱՂ ԴԱՇՏԻ ՈՐԴԻՔ

Խաղաղ դաշտի որդիք, յեռնեքր եկեղիք,
Աւետ, գութան մտանեալ, հրացան առնեիք
Խեղդուած մեր բողոք յայտնեիք զեն-
քերով

Եւ մեր արդար դատը վօքենք արիւնով.
Մեր կեանք, մեր մահ իրոց ի վիճի ազատ,
Ձիւնած հայի դրօշիք հարազատ:

Քան թէ տանիլ վայրագեան կենդանին մեռ-
ճիլ,
Ազատութեան վիճակիք անկրկիտ զոհուիլ.
Փախուկ մահկանամ հանգիստ կեանքը
վայել է
Ով որ հայրենիքում ազատ ապրում է:
Մեր կեանք, մեր մահ, եւայլն:

Ընտրութեան շրդթան խոլ շառաչում է
Ազատութեան ննճուած ձայնը կոչում է.
Ազատ լինենք իրոց ի վիճի ապաստան
Եւ բնդարձակ ծորեր ազատ գերեզման:
Մեր կեանք, մեր մահ, եւայլն:

Առաջ գնանք, անվախ զարնենք Համիդին,
Փրկենք հայ գիւղացին հանենք վախուկէն
Իսկաց տանք սուլթանին անխիղճ բռնաւոր
Վազեց հայ հրոսակաց համար պայծառ
օր:
Մեր կեանք, մեր մահ, եւայլն:

Յրուած խմբեր, Հանրք, Ձէյթուն, Սրուէ-
տիա,
Շտապեն միանալ եւ կազմել զուռդ հայկ-
եան.

Հայի ազատութեան կանգնել մի դրօշակ,
կեանքը մահով կապուած կանգնել նրա
տակ:
Մեր կեանք, մեր մահ, եւայլն:

Ի ՋԷՆ ՀԱՑԵՐ

Ի զէ՛ն հայե՛ր, ի սուր եւ ի հրացան,
Տաճկահայաստանեայն կոչում է մի ձայն.
Լեռից լեռ թնդում է ահեղ հրաման,
Թռէք հայեր, յոխ՛ի պէսի Հայաստան:

Արեւելք, արեւմուտք, հարաւ եւ հիւ-
սիս,
Դղրդաց ու բնոյց բարբր աւերիս.
Հայկայ բաջ զաւակաց առոյգ կրծքերից
Ազատութիւն հնչեց, ամէն կողմերից:

Խումբ խումբ հայեր պէսպի Տաճկահա-
յաստան
—Փրկութեան աւետիս առած իր բերան—
Դիմում են ցնծութեամբ իրրեւ հարսա-
նիք,
Ուխտած սուրբ արիւնով փրկել հայրե-
նիք:

Տաճկահայաստանեայն ոտքի է կանգնում
Արիւնածարաւ վրէ՛ժ, վրէ՛ժ է գոչում.

Արիւնով ներկում են բոլոր դաշտերը
Լոկ արիւն են հոսում բոլոր գետերը:

Թշնամին զարհուրած վայելուստ է դի
մում,
Անթիւ աւար ու գանձ հայերին թողնում.
Յաղթութի՜ւն, յաղթութի՜ւն գոչեմ մի-
ամայն,
Թշնամին յաղթուած է. կեցցէ՜ Հայաս-
տան:

ԿՏՐՒՃԻՆ ՁԱՅՆԸ

Թող կորնչին տանիկներր
Հայաստանի աւերր հողից
Իսլամական անարգ լուծր
Ջրնջուի մեր հայրենիքից:

Բառական է որքան նրանք
Հայի արիւն ծծեցին,
Հայի ջանքով, աշխատանքով,
Պետութիւն հաստատեցին:

Հայի հացր, հայի փողր,
Մինչեւ ե՞րբ Տանիկն ուտէ.
Իր զարշելի պիղծ բերանով
Հայութիւնը անարգէ:

Աչքի տեղ աչքեր հանել,
Ատամի տեղ ատամներ.
Մեր մեկ հասը գողացողին
Ամբողջ տունը թալանել:

Վրիժուց կայծակ թող բորբոքի
Հայ առիւծների սրտում
Թաղենք իսլամի գլուխներ
Դիւցազուներու երկրում:

Լ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿՌԻ ԿՈՉ

(Լա Մարսէյեզի եղանակով)

Յառա՛ջ, հայեր, հայրենիքի
Ազատութեան ժամն է հասեր.
Չէ՞ք տեսներ, բռնաւորն մեզի
Դէմ արնոտ դրօշ է պարզեր:
Չէ՞ք լսեր դեռ Հայաստանի
Ժողովուրդի հառաչանքները.
Քիւրտեր, թիւրքեր հայ գիւղերու
Մէջ կը մորթեն մեր եղբայրները:
Չկենք առնե՛նք, հայե՛ր,
Շուտով կազմենք զունդեր,
Քալենք յառա՛ջ, թող թբշնա-
մուն
Զրնջքի աւարտ աւուն:

Սոսկացէ՛ք, ո՛վ բռնաւորնե՛ր,
Եւ մատնիչներ Հայաստանի,
Սոսկացէք, վի ժամն է հասեր
Որ վրէժ առնենք ձեր գործերի։
Ամէն հայ ձեզ դէմ պիտ կըռւի,
Մեռնողին տեղ՝ մեր հայրենիք
Նոր զաւակներ մեզ պէս կը ծնի.
Եւ չենք հատնիր՝ միևչեւ մեռնինք։
Ձենքեր առնենք եւայլն։

Կուին մէջ մեր մեծ եղբայրներ
Թէ մեռնին՝ մենք հոն կը մտնենք.
Կերթանք զանել անոնց հետքեր
Որ բաշտարար մեռնիլ կուզենք։
Մեր եղբայրներ երբ մեռած են,
Մենք ալ կերթանք մեռնիլ անմահ.
Այլպիսի պատն կհանք մեզ պէտք
չեն,
Մենք ոխտուած ենք վրէժ՝ կամ մահ։
Ձենքեր առնենք եւայլն։

Ո՛վ դու, սուրբ սէր հայրենիքի,
Վէր վերցո՛ւր մեր յոյլ բազուկներ
Ազատութի՛ւն մեր պաշտելի,
Ջօրացո՛ւր հո հայ պաշտպաններ.
Ծո՛ղ յաղթութիւն լսէ հո ձայն
Եւ վազէ գայ մեր դրօշին տակ.
Ծո՛ղ բռնութիւն սուրբ անունդ
Տեսնէ հո փառ՝ մեր յաղթանակ։

Ջէնքեր տոնե՛նք, հայե՛ր,
Շուտով կազմենք գունդեր,
Գալե՛նք յառա՛ջ, քող բռնա-
մուն
Ջրնջուի անարգ անուն։

Մ. ՓՈՐԲՈՒԿՅԱՆ

ՍԻՓԱՆ ՍԱՐԵՐ

Լո՛, լո՛, լո՛... Սիփանայ սեզ սարի վի-
րայ
Կտրիճներդ շատացով գալիս են-ւմիանում։
Այնտեղ անմահ արիւմ անյաղթ հրակայ
լեռան
Ջէնք ու զրահի են բնթանում։ (*կրկնել*)
Ի՞նչու վառում են, վիռում,
Սանձակոծ ձի հեծնում անհամբեր,
Արիւնը նոցա բարբառ սրտի մէջ եռում,
Թրոչում, անցնում անհամբեր,
Քանց Սիփանայ գլխին խմխիր՝
Սրտանում են դէպի ցած, դաշտի մէջ է
բրճամին։
Նա է վառում նրրանց վրրէժ անմոռաց։
Անեղ կուին մէջ վառ բրճամին
Հատու սուսեր է հանել, ցեղապետին

ըսպաննել,
Նա էր վառում ֆաջերին։
Բոլոր ցեղն այժմ ոտքի է կանգնած՝
Թըշնամու ընդդէմ, մահու մարտի է
կանչում.
Արեան մեծ վըրէժ է թըշնամուց պա-
հանջում.
Եւ թըշնամին պարտըւած՝
Թողնում փախչում սարէ սար,
Յետ է ձգում մեծ ասար։ (*կրկնել*)
Արիւն վօթեցին, արիւնի փոխան՝
Արիւն խմեց ծարաւի սուսեր.
Նըրան յագեցած՝ դըրեցին պատեան։
Ելնում են հիմա սէզ Սիփանի ի վեր.
Սէզ Սիփանայ կանաչ գլխին
Յաղթող ցեղն անում է մեծ խնդրում,
Եւ ամպերի բարձրութեան միջից
Հսկայ Սիփանն է նրեւում.
Էլ չի գալ մեզ մօտ թըշնամին,
Սուր տեսաւ մեր պողպատին։ (*կրկն.*)

ՄԵՆՔ ՊԷՏՔ Է ԿՌԻՒՆՔ

Մենք պէտք է կռւնենք եւ ոչ լաց լինենք,
Ազգի կորուստը մահով չետ խլենք,
Այսքան դար լացինք, ո՞վ էր լսողը,
Մեզ ի՞նչ շահ քերեց արցունքի ծովը։

Եվ չգանգատւենք եւ ոչ լաց լինենք,
Կրքակուած սրտով մեր գործը վարենք.
Անվեհեր ճաշին այս է պատկանում—
Միշտ ազատ մեռնել կուի լայն դաշտում.

Մոլի եւ երկչոտ բշնամին թող լայ,
Երբ հայ ճաշի դէմ կուի դուրս կուգայ
Մենք վախեցող չենք տվից, տանջանքից:
Ոչ էլ մահաւոր դաժան գնդակից:

Անկ՛ծք այն հօրը՝ որ ազգի սիրու
Չի մղում որդուն թափելու արիւն.
Ամո՛թ այն հային եւ քիր նախատինք,
Որ ազգի սիրուն չի գործում բարիք:

ՏԱԼԻՈՐԻԿ

Տալորիկցի կրտրին եմ դորդ,
Քաղցու պէս չեմ թուլամորթ.
Սարի զաւակ, բարի որդի՝
Հին հաչ հայոց եմ մրնացորդ:

Տալորիկցի զաւակ եմ ճաչ,
Չեմ խոնարհիր բիւրին առաչ,
Քարուտ լերանց եմ ազատ լան՝
Չեմ տեսել ոչ պօր, ոչ մահ:

Հայ աղբըրտիք, ջան աղբըրտիք,
Տալորիկցի զաւակ եմ ճաչ,
Ազատութեան սիրուն համար,
Եկէք դէպ ինձ յառա՛չ, յառա՛չ:

Երբ իմ աչեր բացի յաւխարհ,
Ազատ տեսայ մեր սար ու ֆար.
Միևչեւ փակեմ աչքըս խաւար,
Պիտ չի կոխէ հոս ոտք օտար:
Իմ մամ ծնաւ գիս պպու ծոց,
Ընկուզի կոճղ մ'եղաւ օրրոց,
Տըկլոզ ծընած՝ մեծցայ տըկլոզ,
Կեանքիս բաժինն է կոխ ու բոց:
Հայ ազբրտիք, եւայլն:

Թող այլք բնակին հովիտն ու դաշտ
Վատ անգութին հետ լինին հաշտ
Ես պիտի մնամ միշտ անընդուն
Իմ ես վրրաս գայ ֆրտան վաշտ:
Իսկի չհաշիմ բանի մ'կարօտ
Քանի ունիմ զրնգակ, վառօդ,
Ազատ ապրիմ, մեռնիմ ազատ,
Սասնոյ որդի եմ հպարտատ:
Հայ ազբրտիք, եւայլն:

Ոտքս բոպիկ, սիրտս միշտ բաց.
Ինչ վայր ըլ ֆոյրս ալ մերկ մընաց,
Իմ մօտ մ'կ-ն. արեւ, բուֆ, ցուրտ,
Բա'ւ է, չիշխեր հոս բիւրք կամ ֆիւրտ:
Իմ կեանքս խիտ և եւ չարֆաշ,
Փախուկ կեանքի վայրից չեմ վարժ,
Բրնակարանն և ապառաժ,
Ընկեր՝ մրրիկ ու երկրաշարժ:
Հայ ազբրտիք, եւայլն:

ՋԻՆՒՈՐԻ ՄՕՐ ԵՐԳԸ

Զարդիր որդեակ, ուռ բե՛ր վե՛ր կաց
Պատերազմի փողն հընչեց.
Զարքի՛ր գոչեց ձայն հայրենեաց
Կենաց մահու ժամն հընչեց:

Պատրաստեր եմ ես գնմերը
Եւ ես գօտին ոսկեքեղ,
Եւ մի պսակ ոսկեփեսուր
Երկինք կանխէ պատրաստել:

Հաւաքեր եմ ես զենիերը,
Ահա՛, գրլխիդ վերն կան,
Ինչպէս երբեմն ես գրրերը՝
Երբ կ'երրայիր վարժարան:

Ելի՛ր, կապեմ սուրր մէջդիդ,
Ասպար կապեմ ես ուսիդ,
Եւ սուրբ պրօշակն հայրենիդիդ
Թո՛ղ ծածանի ալ քեզի:

Միթէ դուն չե՞ս յիշեր, երբոր
Գրրիչ ու բուդր ալրի բեզ,
Փոխան դոցա, ըսի, մի օր
Ուրիշ բաներ կաւամ բեզ:

Ահա, փոխան գրչի՝ բեզ սուր
Փոխան բդրի՝ կուի դաշտ.

Ազգի համար գնա՛, կեանքդ տուր,
Քո մայր ժըպտի երկինք հասա։

Գրչով ուսար ազգ, հայրենիք,
Գրնա՛ սուրով փրկել գայն.
Մեր հայրենեաց վըտառց հերի՛ք՝
Զրաւ աշխարհը համայն։

Պ. Վ. ՆԱՐԱՆԵԱՆ

ԵՐԲ ԱԼԵԿՈՆ...

Երբ պզեղոծ ծովի վրայ
Իմ մակոյկը խարտեակի,
Ես փրփրադէզ ալեաց մէջը
Դեռ իմ յոյսը չեմ կտրի։

Բոլոր ուժովս եւ համարձակ
Բազուկներս կը հարժեմ,
Ալիքներր պատառելով
Դէպի ափը կը թռչեմ։

Անհատնում այս կռի մէջ
Թէ ուժերս ինձ դողնեն,
Ալիքներր յորձանք տալով
Դէպի անդունդր ինձ տանեն։

Այն ժամանակ մի ըսփոփանք
Ես կր գտնեմ նորա մէջ,
Որ մեռնում եմ հայի նրման՝
Պոխի տալով մինչեւ վերջ։

Գ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԿՈՒԵՑԷ՛Ք ՏՂԵՐՔ

— —

Կըուեցէ՛ք տղերք, կըուեցէք քաջ քաջ,
Անվեհեր կանգնած՝ թըշնամու առաջ.
Յանկալի է մեզ միշտ ազնիւ մահը,
Հեռու մեզանից թըշնամու ահը,
Յառաջ խիզախենք իրրև նահատակ,
Ի զուր թող չանցնի մեզնից մի գընդակ։

Մեզ տօնախըմբեն մեր նախնի քաջեր,
Մեզի կը սպասեն մեր հին եղբայրներ.
Չի ծնանիք ազատ, պէր մեռնինք ազատ,
Մեր սիրտն ու հոգին պահենք անարատ.
Այս անգամին էլ ցոյց տանք թըշնամուն՝
Թէ ի՛նչ է հայու ուժն ու քաջութիւն։

Ահա՛ հիւրդերը փախան սարսափած,
Ահա դիակներ արեամբ շաղախուած.
Կըրակ տեղացո՛ք, անդադար կրակ,
Փա՛ռք ժողովուրդին, աստ է գընդակ.
Օ՛ն, կուենք տղերք՝ մինչ շունչ վերջին,
Արժանի լինինք վառվի պըսակին։

Մեռնենք յաւարով, մերն է ապագան,
Մեռնենք, բայց կեցցէ՛, կեցցէ՛ Հայաս-
տան։
Այսպէս յորդորեց ու ընկաւ արին,

Թողով մեզ անուն՝ յիշատակ բարիւ՝
Ահեղ կուի մէջ մի փոքրիկ հերոս՝
Անմոռանալիւն կըսրին Մարտիրոս։

Մ. Ե.

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԹԱՅԼԵՐԳ

Հրաժարի՛մ բնկերքեր, հին օրէնքներից
Թա՛փ տանիմ նրանց փոշիներ ոտներից,
Մենիմ կ'երթանիմ հոպածուած բնկերների
հետ,
Մենիմ կ'երթանիմ մեր տմած բանտրների
հետ,
Գտած պիր բանտում մենիմ միւռտ կ'տնարզենիմ,
Ու նրանց կռուելու կր կանչենիմ։
Հիմախենիմ բնկերներ, այս կռումն արդար,
Թող կորչին կարգերր միւռտ վատթար,
Չենիմ ուզում բուրժուաներ, կղեր ձրիակեր,
Չի՛ յիշին ապհասներ, սորուկ ծառաներ,
Թո՛ղ հրնեն հիմենու արդար աշխատանիմ
Ընկերական դրօշին միւռտ պարծանիմ։
Հոչակենիմ բնկերնե՛ր, իտէալ կեանիմ,
Սկզրունիմներն արդար և ոսկի,

Տանջւածներ, զրկւածներ, բոլոր ազգերի,
Ընկերներ, եղբայրներ, ցաւոտ օրերի,
Թող ելնեն հիմնելու պղպտ աշխատանք
Ազատ ոգի եւ ազատ:

ՔԱՑԼԵՐԳ

Հ. ՅԵՂ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Մշակ բանւոր, բէնչպէր պոպէր,
Արի՛ք, միանանք, յառաջ գնանք...
Աշխատանքի դասի պատրաստ
Գաղեւակցութեան բեւ բիկուք տանք:

Ա՛յր, մենք տանջւենք, բրտիմ բանենք,
Արիւն վաստակ դառնին, պիգնին,
Շահագործող ցեղեր վաստնեն,
Իսկ մեզ չոր հաց բաժին հանեն:

Դէ՛հ, սեւ օրեր, բաղմ դարմ՛ք,
Արիւն, բրտիմ երկուք մոմ՛ք,
Տանջանք, զրկանք լեզու առ՛ք,
Սոցիալիզմի ճամբան բացո՛ք...:

ՄԵՐ ԴՐՕՇԱԿԸ

Մայր հայրենիքի սպրուկ օրերում՝
Ազատ հոգու տէր—էլ մարդ չմնաց.

Ճրնուների պէս հայ մարդն էր սողում,
Հայրենի փառի ստերը մնաց։

Եւ դպրոցական մանուկներ, ծերեր,
Անուշտ կեանքի մահագրու գրտից.
Բուն մտան բոյոր դարո՛ւկ, կիսամե՛ռ,
Գուցէ ազատնի բռնութեան ձեռքից։

Բայց բռնութիւնը սեարգ, խայտառակ,
Ծանրացաւ հայի գատաստանչ կրծքին.
Արեան-արցունքի ծովումն անյատակ—
Խաղաց մեր սիրտը, մեր խիղճ, մեր հո-
գին...

Բայց մէկ էլ յանկարծ՝ զանգր դողան-
ջեց,—
Ազատութեան զանգր մեր սար-ձորերում,
Մրափող ձերր փրփրեց, սնիծեց
Որ գուրս գիհերին բուներ են խանգարում։

Եւ մանուկներր բնիկ վեր բոնած՝
Բոցոտ ատկերով հեռուն նայեցին.
Մի կարին տղայ կարմիրներ հագած—
Արիւնոտ դրօշակ բռնել էր ձեռքին։

Արիւնոտ «դրօշակ», տո՛ւր Ազատու-
թեան,
Մենք պինդ կր փարինք ծալիդ գոչեցին
Մինչեւ խորտակի բռնութեան շղթան
Մինչեւ ազատի ստրուկ հայորդին։

Արիւնոտ «դրօշակ», յեղափոխութեան,
Անվախ կը նայիմ արիւնոտ սեմիդ.
Չինար կը գրկիմ մեծ ազատութեան,
Չկիմ կր վեքցնեմ դատելդ ու գլիդդ:

Ես երբ հայրենիք խաղաս ազատած՝
Սարկի ձրդաւ ձեռքից բօքսի —
Ծիծաղկ գինարբերդ բանիլ վերցրած,
Մեռնիլ կը դամուիմ մայր հայրենիքի:

Արիւնոտ դրօշակ, դու միշտ փոթորիկ,
Բարձր ծեռնեցուիմ մեր հայրենիքի.
Կարմիր ծաղիկդուկ ծիա՛, ծածանիր,
Ես՛ղ հայ ժողովուրդ յաղթանակու ապրի:

ԱՍԼԱՆ

ՀՆՉԱԿ

Հեռուստ էրկիր երազում դու ճգնեի,
Հայրենեաց բարիքն մտաց ես տեղեակ.
Բարոզ հոչարի նոր բակրդանց վե՛ր,
Յեղափոխութեան ծաղկաստու Հնչակ:

Նոր գաղափարի ես ցանող սերման,
Ազնիւ պատկեր հառաս ես ազատ.
Կարիլ և Գեղիս դրամոն ճամաս,
Անդրանիկ շարժումդ ծնաս բեզ, Հնչակ:

Զար բրնճակալը հայոց կեղեքիչ՝
վախճ ալաւեցաւ ոսկէ գահի տակ.
Նոյ ելլապայի բրնձոց մեծ դահլիճ,
Հայր զբնչեցաւ, կայմբեցաւ Հնչակ:

Ձյաթ ևս ակրմանց նոր պոռւդմ ահա՝
Հասան, կոտրին, արեան ճմռանակ,
Կենաց և մահու առթ ժամ մեր ձեռնոյ,
Նետիր հրաւէրիդ ակն ուռիիդ, Հնչա՛կ:

Կոչեանք հնչեցո՛ւր, հնչեցո՛ւր արագ,
Թո՛ղ հայր սամ եղնիկ—ծագէ միւնչ ծագ.
Փրթիլ ժամու ջրդրան, ծագէ նոր արև
«Ազատ ևմ», երգէ, ոսկեզօծ Հնչակ:

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆ

Խրամատին գոռ վաշտերը կատաղի
Գետաբերդին մեր լեռները սոսկալի.
Մի վիսամիր հայ Սասուն,
Քեզ համար չկ ճոխութիւն.
Մեր պատիժդից սովրել ևմք
Մեռնիլ ազատութի պէս,
Որ մեզ յոպին չիջաւոսկ:

Շէնիկ, Ակռոյ պատարած են փիւրտերով,
Տալորիկի անցքն է փակած թիւրքերով.

Ջեզ տեսնեմ ֆաչ Մուրատ,
Սարդ շարժիր անվհատ.
Մեր հեռատես եղբայրներ
Ձեն կենար միշտ անտաքրքիր
Շուտով կըգան օգնութեան:

Թնդանօթի դէմ դրել են ֆաչ սրտով,
Սոսկի դիմադրել են կարօտ, բանչարով,
Ի սէր Աստուծոյ դժուար է
Հպատակիլ խալամին.
Լաւ է մեռնիլ առանց հաց,
Քան յանձնուիլ վատ թուրքին
Անգութ և անաստուածին:

Հայ ազգիկներ, առէք վառօդ և կապար,
Լցէք դատարկ վառօդատուփերը չարաչար.
Եկէ դուք կռուեցէք անվհատ,
Առէք սուր և հրացան,
Խրախուսեցէ՛ք հայ տղեր,
Ազատենք մեր հայրենիք
Ձեր կռուցի արիւնով:

ԴԱՐՁԵԱԼ ՓԱՅԼԵՑ...

Դարձեալ փայլեց Սասնոյ լերինն
Ազատութեան դրօշակ,
Կեցցէ հայրենիք գոչելով
Բարձրացըրին աղաղակ:

Թնդաց որոտաց ձայներից
Ողջ աշխարհը հայկական.
Խումբ-խումբ կը գան հայ զաւակներ
Հայրենիքին օգնութեան:

Գուրգէն, Վահան, Հրայր-Դժոխք,
Քաջ Անդրանիկ ղեկավար
Տալորիկի լեռներումը
Շրջում էին անդադար:

Սարսափեցին բիւրդ ցեղերը,
Մինչ պալատր Սուլթանի —
Հրամայեց շուտ կործանել
Դիրքերը հայդուկների:

Ահա՛ անգութ մեր թշնամին...
Սարսափելի տեսարան...
«Ժամանակ է վրէժ լուծել...»
Գոչեց ձայնը հայկական:

Կրակ տեղաց հայ քաջերի
Բնակավայր դիրքերից.
Կոտորեցին թշնամիներ
Ահռելի զընդակներից:

ՅԻԴԱՅԻ ԵՐԳԸ

Դաշնակցական խումբ, գընանք մենք
Սասուն,
Մեր հայ եղբայրներ մեզ են ըսպասում,

Անդրանիկը ֆաջ իր ընկերներով
Կուզէ պատերազմ, կը սպասէ գարնան։

Մօտ է գարունը, շուտով կը բացւի,
Հայի խօսքն է ֆաջ, գարուն թող բացւի,
Հայերը բոլոր հոգով միացած՝
Հրացանն ուսերնին, մերն է Նոր Տարին։

Խմբապետները հոգով են երդուած,
Ցիդայի ուժով գնում են առաջ,
Առաջն է կանգնած Անդրանիկը ֆաջ,
Գոռում է գոչում, կուզէ պատերազմ։

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ Ի Ն

Իրրեւ արծիւ սաւառնում ես լեռ ու ժայռ
Թնդացնում ես երկինք գեհին տեղչավառ.
վեհ անունդ պիտի յիշւի դարէ դար,—
Հայոց լեռներ ֆիզ ապաստան, Անդրանիկ։

Թշնամիներդ երբ լսեն ֆո անունը՝
Օձերի պէս կը սողան իրենց բունը.
Երակներուդ ազնիւ ֆայի արիւնը
Չի ցամաքի միևչ յաւիտեան, Անդրանիկ։

Հայոց կուսանք դալիենայ պսակ թո՛ղ
հիւսեն,
Ֆնֆոյշ ձեռքով ֆո ճակատը պսակեն,

Գոհարներով անվախ կուրծքդ զարդա-
քեն —
Կեցցէ՛ս յաւէտ, դո՛ւ անսասան Անդրա-
նիկ։

Հայաստանի սոխակները բեզ համար
Ծո՛ղ դայլայլեն գիւեր ցերեկ անդադար
Անյաղթ մնաս, դո՛ւ բաջ կուի սիրահար
Հայրենիքի տէր ու պաշտպան, Անդրա-
նիկ։

ԽԱՆԻ ԵՐԳԸ

Լուսին չկար մութ գիշեր էր,
Մի խումբ կեղրար արագ արագ,
Տեսանիք որ բաջ Խանի խումբն էր,
Ձիւնած Լիճ բոլոր նրանիք։

Կեանիերը ազգին նուիրած,
Կորին Խանն առաջ ինկած,
Գնում էին տանկաց սահման.
Թրոչում էին որպէս կրակ։

Մութ անտառից անցնում էին.
Ամէն մէկը առիւծ էին.
Նժոյգ ձիանց վրրայ նստած,
Մերկ սրերը բաշել էին։

Երբ բաջ Խանը ելաւ Բասեն,

Թնդանօթներ արձակեցին,
Հայ բաւերի մօսիններից
Գնդակները գոռգոռացին:

ՍԿՐԿՄԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վէրքերով լի չաս փիղայ եմ,
Թափառական սահմ չունեմ,
Եարբս փոխուն վիմս եմ գրկել՝
Մի տեղ հանգիստ մոմ չունեմ:

Աչունս երկրի սուգ ու ճիման
Ինձ դարս կանչէց փակ կեանքից.
Տաճկաստան Հայրենիքի սէրը
Չր փախեցաց վտանգից:

Սառնայ ձիներ գոլգոթայ են
Շատ բարձր են, խիտ դժուար,
Կեանքի խաչը ես տարած
Այնտեղ տարի շատ չժար:

Ես խաչեցայ, չաս փիղայի
Ընկերգրումիս տարր մնայ,
Թող իմ արեան կաթիլներով
Հայ վիճարը զօրանայ:

Մահերգական միտքիս
Իմ խաչվելս կրնիքեց,

Եղբայրական սիրոյ զէնիով
Գազան Սուլթան խոյտակեց։

Ահա հանգիստ հող կր մտնեմ,
Յոյսրս դուբ է, ընկերնիր,
Շարունակեցէք սուրբ գործր,
Դաշնակցութեան վեհ ճաչեր։

Կախաղանից երբ որ ճոխին
Ինձ տարուբերէ ճօճալէն,
Յիշէք Պետրոս Սէրէմեանին
Թշնամուց վրէժ գոռալէն։

ԹԻԿՈՒՆԴԻ ԼԱՑՆ

Թիկունդդ լայն, բեներդ ուժգին,
Կռնակդ ամուր, պինդ պողպատ,
Սիրել գիտես, կուիլ չիտես,
Դու անիրգայ երիտասարդ։

Ջոյլդ տանում են ճիրդերը,
Եղբօրդ արիւնն են ծծում,
Դու անտարբեր ատոն արիւնով,
Հանգստութիւն ես փնտռում։

Ամօթ ճեզի, հազար ամօթ,
Որ զէնիք չունիս ճո ձեռքին,
Ճո եղբօրը կռուի դաշտում,
Տապալում է թշնամին։

Ձեռդ տուր ինձ երդուենք այստեղ,
Թողնենք փառքը աշխարհի,
Գնանք, կռվինք առիւծաբար,
Ի սէր ճնշուած հայ ազգի:

ՄՇԵՑԻ ՄՕՐ ԱՂԱՋԱՆՔԸ

Թիփի բորան մարթ գիշերին
Կը պտտէ փիդային,
Պատրօնդաբր խաչիակ թալած.
Ձեռին առած հրացան:

Ա՛խ, ձեզ մառաղ, ջանփիդայիէ,
Ձեր մէր ձեզի թող մեռնի,
Մշու աւլրաճ աւրբ Կարապետ,
Ձեզի հեօմաղ թող եղնի:

Ա՛խ, փիդայիէ ձեր ապաղէն,
Ձեր խեռ ասրէլ գիմ տղուն,
Ձեր խեռ մեռնի ձեր խեռ ապրի.
Ազգին մառաղ գիմ տղէն:

Թող դէն թողնի խարօր ու մաճ
Իմ մէկ ու ճար ազիզ յաճ,
Քիչ մա՛լ թող թաճիի խեռ խաղայ,
Էլ թող չտայ հրդին խարճ:

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ՄԱՐՇ

Քանի թրմբռնիմ, բան է եղբարմ
Շրջենիմ աչեր աչ ու անեակ։
Շատ բանբուկներ եղան ազատ
Միայն մենիմ մրնանիմ հյու հնազանդ։

Զէյթունցիներ, մեր գլուխներն
Է պատերազմ եւ արշաւանիմ.
Սուր, բուր, գրնդակ եւ հրացան
Մեր խաղալիքն են յաւիտեան։

Կեցցէ՛ Զէյթուն, ապրի՛ Զէյթուն,
Թող չտեսնեն բանակ թիւն.
Քանի ունի մեզ պէս բաջեր,
Ապրի՛ Զէյթուն, կեցցէ՛ Զէյթուն։

ՀԱՆԱՍՕՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

Կարկուտ անդաց հանասօրայ դաշտերը,
Ձէտպիհներ դաշնակցական, վրէժ առան հովտումը։

Սոսկաց հիւրը, լեզապատառ Մազրիկցին,
Չէր սպասում իսպառ ջնջել բաջ ֆէտայու գնդակից։

«Եամա՛ն, Աստւած փէտաւ եկաւ ո՞ւր
փախչիմ»,
Ասաց ոլոլուն կուրծքին սեղմած լեղա-
պատառ բրդուհին:
«Մի վախեեար, հանգիստ եղիր, բաչի
ջան,
Կանանց եքեկ ձեռ սպառ չէ վրէժառու
բաջ փէտաւն»:
Մի ժամուայ մէջ Մարդիկ գիւղը ձիւեցաւ,
Հանուսօրայ կանաչ դաշտը կարմիր ար-
եամբ ներկուեցաւ:
Հայեր յիշեցէք ձիրանին այս օրը.
Յուլիս ամսոյ Տանիվիլցին կատարեցէք
մեր տօնը:

ԱՐՈՒՍ ԱՂԲԻՒՐԻ ԵՐԳԻՑ

Ով որ բաչ է, իրենչ կ'ապասէ,
Աչդէն ժամանակ է՝ բոլ գայ,
Մահ, պատերազմի օրհաս է,
Ով որ անվախ բաչ է՝ բոլ գայ:

Կամ կառուցով տներնիդ, տնցիներիդ,
Կամ զէնքով փրկուրչեն ասանցիդ,
Կռուելով փրկենիք Հայաստան,
Ազնիւ մտածողը բոլ գայ:

Մերք Սասնոյ մէջ, մերք Սիփան
Միատ կռիւ մղեմք ոխերափան,
Կռուելով փրկեմք Հայաստան,
Այս յոյս ունեցողը բող գայ։

Այս հինգ դար է՝ մեզ կ'ապտեն,
Բռնի մեզ կրօնիկ կը հաներ,
Մեր կիր, ազգիկներ կը տանեն,
Պատիս ունեցողը բող գայ։

Քաղէ հոգի, եղիպտէ մարդ
Հայածէ բող բիւրեր ճամպատ,
Անվախ բայի տակ չոմոդր,
Անհոգ խմողը բող գայ։

Վերջապէս մեզմ ուզիմք կռիւ,
Զէնքով մարքեմք պատ մեր հաշիւ,
Մեր հայրենեաց փառքն ու պատիւ—
Սերտրին սիրողը բող գայ։

ՀԱՅԴՈՒԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀՈՒՆ ԵՐԳԸ

Ես հանկի աւրս պատահանից.
Արտասուքով օծեցի.
Տրտմատ անուշ սիրականս՝
Երբ իմ ողբրս կարդացի։

Նա երդուեցաւ իմ սիրովրս
Զը խնայել վատ բըճամուն.

Այս պայմանով աշխոյժ խոչին
Սար, հրացան յանձնեցինք։

Աստած սիրէ՛ք, հայ աղջիկներ,
Նիէ՛ք ուխտեմ միասին
Այսուհետեւ էլ չը սիրել
Կրունկ փախչող վախկոտին։

Եթէ գրպանի կեղտով նայեմ
Ոսկու սիրտ մեռոնդին,
Համբոյրն սեղ չոյն կտմենամ,
Թշնամուց վրէժ չառնողին։

Ոգեւորուած կանչեց հայր.
«Ո՞ւմ կռռասեմ, ախ մկին»,
Նա նետագայ մրցնչալով,
Ինչպէս կռիւն ամենի։

ՄԵՆՔ ԱՆՎԱԽՃ ՉԻՆՈՐ ԵՆՔ

Մենք անկիրճ գինուր եմք առանց ի միում
Ուխտել եմք ծառայել հինգար ժամանակ.
Պատկառանքի խորհից նկել ի նամակ,
Գնում եմք բռնել, կ'ուշանանք տարով,
Ելիւն, սուր ու հուր Պատերազմի դաշտ
Կսպասեն մեզի։

Գուշանար մեզ ասեց «ցան փիղայ» անուն,
Այդ անուան համառայն տեսաւ զօրութիւն.

Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն,
Ուխտել ենք կուել, այդ սիրով մեռնիլ.
Համոզուած ենք ոչ ատով միայն կայ հայոց փրկութիւն:

Ստամբօլը պիտի լինի արեան ծով,
Ամէն կողմից կախ կըսկսի ճտտով.
Կատարենք Բաճկալայ, անցնենք հեծտ կերպով,
Աչից վնասենք, ճակից իջնանք,
Դաշեենք Ազրակ, տապածենք ազատաի,
փառք Գաճնակցութեան:

Բաճկալայ գտտատում, այն պատերազմին,
Ուրեմն մեծ ապտաի սիրից բշնամոյն.
Գաց Զէյթունը յապդ ենց վատ, չար գազանին,
Սեցցի Զէյթունը, խրոխտ Սասունը, կուսակցութիւնը,
Ընդդատոր օրեր, պատծանենք հայերուն:

ՆԱՆՈՒՄ ԵՒ ՋԱՆ

Բերդիցդ դուրս նկայ Ալագեազ տեսայ,
Նաճում, ես ջան
Աբտաանը աչխերիս դուճան ա դառել.
Գու կնցիր բսրով, ես կերդամ լալով,

Լալով ողբալով, էջօջ ու բախեռնով,
Սարեր մաճ գալով։

Ոչխարն էառին կարծայ, էնդին գառները,
խաճում, Եւա ջան.
Կաճչըցել ա ծադիկները, ծառները։
Դուն կեցիր բարով, եւայլն։

Արի երթանք ըռ մաճ գալած արտերը,
Քեզի սեռալ բուզացա իմ դալդերր։
Դուն կեցիր բարով, եւայլն։

Չեռ ու ռուռ իրպին՝ բերդր դրեցին,
Ջախա, շարժար, լալով տարեր բերեցին
Օրեր, գալեռն օրեր դուբ ո՞ր էֆ կորեր։

Ես Այեռն եմ, չաճօղեցի մեկ ջիւան,
Տարբառ եղայ բառաց չարի երեւան։
Դուն կեցիր բարով, ես կերթամ լերով,
Լալով ողբալով, էջօջ ու բախեռնով։
Սարեր մաճ գալով։

ՈՐՍԿԱՆ ԱՆՊՂՐ

Որքան ախորժ, սարին կուգ[illegible] սարի
մարալ կը փնտռես,
Աւա, նայար, դու չտեսա՞ր իմ [illegible],
իմ քալէս,
Գարդի ձեռքից ապերն ընկար, իմ ջիւա-
նը, իմ քալէս։

Գլուխն առաւ, բարերն ընկաւ, իմ ծաղիկըս, իմ լալէս...»:

—Տեսայ, հոյրիկ, նաշխուն բալիդ. կարմիր պսակ էր կապել,
Սիրած եարի համբոյրի տեղ, սրտին սրտին վարդեր էր բուսել:

—Ոյսկան ախպէր, ասա՛, եարաբ, ո՞վ էր հարսն իմ բալիս,
Ո՞վ է գրկում չոր գլուխը իմ մարալիս, իմ բալիս:

—Տեսայ, հոյրիկ, սիրուն բալիդ, հարն էր դրել բարձի տեղ:
Անուշ բրնով տաք գրկագին է կըրծքում գրկել եարի տեղ:

Սարի մարմանդ հո՛վն էր փչում, վառ ճակատը մարալիդ.
Ծաղիկներն են վրան սգում, հո մարալիդ հո բալիդ...

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՍԻՐԵՑԻ ԵԱՐՍ

Սիրեցի հարրս տարաւ,
Եարայ տէրն ու տարաւ,
—Ինչ ի՞նչ գոյնում աշխարհ է,
Պոկեցին սիրտս ու տարաւ:

Ցաւս խորն է, ճար չը կայ,
Ճարը կայ, ա՛խ, ճարող չը կայ.
—Էս ի՞նչ զուլում աշխարհ է,
Արտացաւ լինկեր չը կայ:

Լաւ օրերը գընացի՞ն,
Ափսոս ասին, գընացին,
—Էս ի՞նչ զուլում աշխարհ է,
Սեւ դարդերը մնացին:

ԽՆԴԻՒԱԾ ԱՂՋԿԱՆ ԵՐԳԸ

Հանգիստ իմ անոյշ
Անցար գընացիր.
Միայն վերմ անբոյժ
Սըրտումս թողեցիր:

Սոխակ գեղեցիկ
Կանաչ պարտիզում,
Երգելով բաղցրիկ
Ինձ չէ գըրաւում:

Քեզանով միայն
Նրջանիկ էի.
Տիկին ինձնիշխան
Ինձ կարծում էի:

Ցերեկը մենակ,
Փակուած սենեակում

Ողբում եմ անյագ—
Ոչ ոք չէ լըսում։

Գիշեր է գալիս—
Մահիճ եմ մըտնում.
Տըրտում է հոգիս
Քունըս չէ տանում։

Մազեր թուխ, երկայն,
Աչեր գըրաւիչ.
Ի՛նչ հասակ, ի՛նչ ձայն
Ի՛նչ հոգի կըտրին։

Ո՛հ, սիրտըս այրուած
Ողջ էզ է կաւչում.
Ողջ ո՛ւ անմռռաց
Անուղղ է յիշում։

Անգո՛ւթ ինձ խաբեց,
Ուրիշին սիրեց,
Ա՛խ, ճա ինձ դեռ վա՛ղ
Պատրաստեց դագաղ։

Ս. ՇԱՀԱԶԻԶ

ՔՈ ՓԱՓԱՔՈՎ

Քո վախճանով վառվում եմ, արի՛, սիրա-
կան ո՞ւրտեղ ես,
Երկնայինն ամպերու մէջ նստող ծիածան,

ո՞ւրտեղ ես.
Ճանապարհիդ նայելով աչքերուս լոյս չը մնաց,
Ի՛նչ երեւոյթ տեսանեմ, ազնիւ սիրաբաո ո՞ւրտեղ ես:

Ինձ պատահեցար անուշիկ, որ դուն հեռացար ինձմանից,
Քաղցրախօս անոյշ ձեզու, անուամբ զովական ո՞ւրտեղ ես,
Քանի՞ մէկ բանի՛ տարտչտալ տանջուիմ այլոց ձեռով,
Ո՛վ վեհասքանչ անուանի, կեանիքս պահապան ո՞ւրտեղ ես:

Մեր սիրոյ վայելչական տեղերն ուրիշ մարդիկ տուաւ,
Դուն աքի՝ ի միտդիս գնաւիլ դատարաո, ո՞ւրտեղ ես,
Թող միայն ասեմ, Ջիւա՛ն, սիրակաղդ կուգայ,
Թող տատամսիմ ես սիրով միտիս յաւիտեան, ո՞ւրտեղ ես:

Մ Ո Խ Շ

Թո՛ղ պարուր չերգէ Մեղ գաւառում,
Թո՛ղ երգ չհնչէ Սասնոյ լեռներում,

Ով՛ղ ժպիտ չգայ Հայերուս դէմքին,
Թող բախիծ տիրէ Հայերուս սրտին։

Հայի աչուներ արիւնով ներկուած,
Հայոց արտեր վառում է պատած
Ու ինչո՛ւ ծաղկի բազպրահոտ շուշան
Հայոց եդեմի դաշտում անիւանն։

Քանի՛ հայ աղբիկ չէ գարշարելու,
Ծագկով իր կուրծքը ձեղ պնեելու
Թող երգ չհնչէ Մշոյ դաշտերում,
Ով՛ղ պտղոյ չերթայ Սասնոյ լեռներում։

ՍԻՐՈՑ ԵՐԳԵՐԻՑ

Գարնանիցում վարդեր բացուած կը սպասեն
սոխակին,
Առանց սոխակ բառամած՝ կարօտ են
պսակին,
Արդեօ՞ք ով է, դուռ բակում, ա՛խ սիր-
տս կը դողայ,
Իմ սիրտիս ո՞ւր է գնում, ա՛խ, սիրտս
կը դողայ։

Գետակի ալիքներր գնում են խայտալով,
Սիրտիարի ակերեր նայում են արտասւե-
լով.
Արդեօ՞ք ով է դուռը բակում, ա՛խ սիրտս
կը դողայ,

Իմ սիրուհիս ո՞ւր է գնում, ա՛խ սիրտս կը դողայ։

Իրիկնով երազի մեջ շրջում է անդադար,
Մինչ իր վերջ սիրակարոտ չունի նա օր դադար,
Սիրուհիի տանը նստած ապառում է հաւքին,
Բնարը ձեռին նստած՝ նուագում է լալագին։

ՊԱՐԶԻՐ ԱՂԲԻՒՐ

Պարգի՛ր աղբիւր, պարգիր բեգնից չոլ տանեմ,
Պարգի՛ր, պարգիր բէկի տղին չոլը տանեմ։

Աղբիւր գիտե՞ս ինչդ մեզ ի՞նչ կանէ,
Կը կողոպտէ, կը չարչարէ կսպանէ։
Կար ժամանակ, որ մենք էլ ազատ էինք,
Մեր սեփական բազումներ ունէինք։

Գան ու փառքից ազատ կեանքից զրկեցինք,
Արիւնաքրտու քրտնամոլ ձեռք մատնուեցինք։

Գէ՛հ, ո՛տ պարզի՛ր քէկի տղին ջուր
տանեմ,
Պարզի՛ր, պարզի՛ր, խան-Մուրատին
ջուր տանեմ։

ՀՈՎ ԱՐԷՔ ՍԱՐԵՐ

Հո՛վ արէք, սարեր ջան, հո՛վ արէք,
Իմ դարդին դարման արէք.—
Սարերը հով չեն անում.
Իմ դարդին դարման անում։

Ամպե՛ր,ամպե՛ր, մի բիչ զով արէք,
վարար անձրեւ թափէք, ծո՛վ արէք,
Գէշ մարդու օր-արեւը,
Սեւ հողի տակով արէք։

Հո՛վ արէք, ամպե՛ր ջան, հո՛վ արէք,
Իմ դարդին դարման արէք.
Ամպերը հով չեն անում,
Իմ դարդին դարման անում։

Սարե՛ր, ձորեր, դաշտեր ու ջրեր,
Մարմանդ-մարմանդ վազող աղբիւրներ,
Մի վե՛ր կացէք իմացէ՛ք,
Տեսէ՛ք իմ սրտի ցաւեր։

Հո՛վ արէք, սարե՛ր ջան, հո՛վ արէք,
Իմ դարդին դարման արէք.—
Սարերը հով չեն անում.
Իմ դարդին դարման անում:

Հ Ո Վ Ի Կ

Ահա ելաւ լուսին արծաթ
Մութ ամպերու եռեւէն,
Ահա նաւակն ալ գեղազարդ
Դուրս սահեցաւ ժայռերէն
Ա՛ռ՛ւշ հովիկ, փրչէ՛ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բե՛ր երգն անուշիկ:

Նաւակին մէջ իմ գեղուհին,
փոսուած՝ ամիծայր՝ լուսնի տակ,
Կը ձայնակցի իր կիթառին,
Հրնչուն ձայնով մը յրատակ:
Ա՛ռ՛ւշ հովիկ, փրչէ՛ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բե՛ր երգն անուշիկ:

Զայնով կ'երգէ սէր ու գգուանք,
Հաճոյ յուզում ու ապրում.
Ալ բո՛վ, աղջիկ երգդ ու նուագ
Բոց ապրեցո՛ւցիր ինձ դարմար:
Ա՛ռ՛ւշ հովիկ, փրչէ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բեր սէրն անուշիկ:

ՇԱՆԹ

ՁԱԽՈՐԴ ՕՐԵՐԸ...

Ձախորդ օրերը ձըմռայ ցրտաճ կուգան ու կերթան
վրիատելու չէ, վերջ կունենան, կուգան ու կերթան.
Դառն ցաւերը մարդու վերայ չեն մնայ երկար,
Որպէս յաճախորդ շարէ-շարան կուգան ու կերթան:

Փորձանք, հալածանք եւ նեղութիւն ազգերի գլխից,
Ինչպէս եանապարհի կարաւան՝ կուգան ու կերթան.
Աշխարհիր բարբաստան է յատուկ, մարդիկը՝ ծաղիկ,
Որոնք մանիշակ, վարդ, պալասան՝ կուգան ու կերթան.

Ոչ ուժեղը յող պարծենայ ոչ էլ տկարը յող տխրի,
Փոխոխակի անցքերը զանազան՝ կուգան ու կերթան,
Աչեր առանց վախենալու ցայտուն է լոյսը,
Անգիերը դէպի ապօրէն կուգան ու կերթան:

Երկիրը ուսեալ զաւակին է վայելչագոյն
մօր պէս,
Անկիրթ ցեղերը թափառական՝ կուզան
ու կերթան.
Աշխարհի հիւրանոց է ՀԱՅՈՒՆ, եւ ազգե-
րը՝ հիւր,—
Այսպէս է կանոնը քրիստոնեա—կուգան ու
կերթան:

ՑԱՆԿ ԵՐԳԵՑՈՒ

Ազատն Աստուած այն օրից. 6
Ազնիւ ընկեր մեռանում եմ. 43
Ահա եկաւ լուսին պատար. 93
Ահա սուրհանդակի սայլակը. 46
Աղօթարանը բացուեցաւ ժամանակ. 13
Անցար գընացիր. 87
Աբի իմ սխալակ, բո՛զ պարտէզ. 15
Բամբ որոտան, բարձրացա. 52
Բերդիցը դուրս եկայ Ալագեազ. 84
Գաճուկցական խումբ գնուեմ մնեմ. 74
Գարնանալ փայլից Սառնայ գլխին. 73
Գեղ գիշեր է, առաւօտ չէ. 51
Գու զո՞վ խնդրես, մայր իմ. 37
Գուն նրսանդ ես, նամբանիդուն. 22
Երէ արժզոյն մահու հրեշտակ. 29
Ես լսեցի մի անոյշ ձայն. 44
Ես հանեցի սուրս պատերազմից. 82
Երբ պեկոճ ծովի վրա. 66
Երբ որ բացին դռներն յուսոյ. 41
Զարդիր որդեակ ուշ բեր. 65
Էր հեռանաս ես մայրենի աշխարհից. 48
Ընցար տարին. հայոցս էլ փառ. 47
Թէ իմս հայրենեաց ճնար սգաւոր. 40
Թէ հայրենեաց պատկաղիր. 33
Թէպէտ վտար բաղէէ բաղաք. 34
Թիկունքդ լայն բեւերդ ուժգին. 78

Թիփի բոբաս մուք գիւեղինց. 79
Թո՛ղ բարձրացնեն ճոխինչ, աղաղակ. 32
Թող կռնչին տաճիկները. 58
Թող պլպլայ չերգէ Մեռոյ դաւաճառում. 89
Թող փչէ համին պաղ, պաղ երեսիս. 14
Ի բեր ձայնից բնութեանց. 39
Իրրե արծիւ առաւաւում ես 75
Ի գէե հայե՛ր, ի սար և ի հրացան. 57
Ինչո՛ւ ապտած ես լեակ. 30
Իսլամական զոռ վաշտերը կատաղի. 72
Լրեց, սմպէրը ճկաւ ծածկեցին. 19
Լուսին չկար, մուք գիշեր էր. 76
Լո՛, լո՛, լո՛, Սիփսամայ սկզ. 61
Խոպոպ դաւոի արդիք. 55
Ծիծեռնա՛կ, ծիծեռնա՛կ. 26
Պարկուտ աւդաց Խանասաբայ. 80
Պրուեցկո՛ մպերք, կուեցկո՛ք. 67
Պոռ՛ւնկ ուսոի՛ կուգաս. 25
Հայրի՛կ, հայրի՛կ, ճո հայրենիք. 31
Հեռաւոր երկիր նստած դուն. 71
Հերիք արդեօք այսքան տարուան. 17
Հիմի է՞լ լռենք եղբարք. 11
Հով արի՛ք, ասիր ջան. 92
Հրաժարի՛մ բնիկներ, ինձ. 68
Ձախտով օրերը ձմեռայ նման. 94
Ձա՛յն տուր, ո՛վ ծովակ. 21
Մայր Աբռահի ասիերով. 10
Մայր հայրենիքի սարուկ օրերում. 69
Մանկութեան օրեր. 8

Մենք անկեղծ զիւոր ենք. 83
Մենք պէտք է կուիենք. 62
Մեր հայրենիք թշուառ անտէր. 5
Մի գեղեցիկ պարզ գիշեր էր. 45
Մշակ բանուր, բենչպէր ախպէր. 69
Յառա՛չ, հսյեր, հայրենիքի. 59
Ո՛հ դու բարեկամ այրած սրտերու. 20
Ո՛հ ինչ անուշ եւ ինչպէս զով. 36
Ով ծիծեռնակ, վարսակած թոչնիկ. 28
Ով որ եսչ է, ի՞նչ կսպասէ. 81
Որկան ախպէր, սարէն կուգաս. 85
Պարզի ր ապրիր, պարզիր. 91
Պերախտում վարդեր բացուած. 90
Պզա՛ւկ տղայ, չեմ օրօրիլ, 16
Սար ու ձոր բնկած, մէկ չոր. 24
Սիրեցի եարըս տարաճ. 86
Վէրճենով լի ճան փիղայ եմ. 77
Տալարիկցի կարին եմ զորդ. 63
Փանի բմբիւիճ բաւ է եղբարբ. 80
Քնի՛ր իմ բալիկ, օրօր ել արա՛. 50
Քո վարսամով վառում եմ, արի՛. 88